

GILLET

2015

Tidskrift för Carlstads-Gillet
Årgång 24 Nr 28

Gillet

Tidskrift för Carlstads-Gillet
Nummer 28/årgång 24/2015

Ansvarig utgivare

Inger Berggrén

Adressuppgifter

Carlstads-Gillet
c/o Karlstads kommun
Gamla Wermlandsbanken
Tingvallagatan 13
651 84 Karlstad
054-15 84 09
carlstads-gillet@telia.com
www.carlstads-gillet.s.se

Kontaktperson

Erik Hellberg, skrivare
Gökärtsgratan 12
653 45 Karlstad
0706-72 44 60

Redaktion

Redaktör: Marie Aakre
0706-18 77 03
Layout och redigering:
Erik Bonde
0702-30 51 06

Tryck

Strokirk-Knappen
i 575 exemplar

INNEHÅLL 2015

150 år sedan Karlstad brann ned

6-9

Föll domen mot fel man?

10-12

Hemma hos Justina

14

Kummelön tur & retur

15

En järnklump med historia

Branden i korthet 18-19

20-25

När Karlstads- borna fick nog

26-30

Han samlar på Karlstadssilver

31-33

Klarastrand bebyggt igen

Fotofyndet
18-19

5 maj 1945
40-41

Fototips
42-44

Den nya äldermannen
presenterar sig 45-47

Gillena
48-51

34-39

Stor i USA - liten i Nilsby

CARLSTADS-GILLETS RÅD

Älderman: Inger Berggrén
Vice älderman: Karl Axel Hjerdt
Skrivare: Erik Hellberg
Skattmästare: Lennart Hellqvist
Tf arkivarie: Karl Axel Hjerdt
Munskänk: Margareta Widstrand

Bisittare:
Robert Warholm
Eva Lejrin
Anna Hedstrand
Charlie Skoghäll
Marie Aakre
Sven Wallin

Valdelegerade:
Bo Wallin,
Torbjörn Joghed
och Lena Sewall
med Bo Wallin
som samman-
kallande

HÖSTGILLET

Arrangeras 20 november.
(OBS! Ändrat datum)

Omslagsbilden
på Arkivcentrum
är tagen av
Henrik Nyberg.

ÄLDERMANNEN

HAR ORDET

Så ska Gillet bli ett gille i tiden

Nu har jag hunnit vara älderman i snart ett halvt år och de viktiga första 100 dagarna har passerat. Det är med glädje jag tar mig an olika uppgifter. Vi skall, samtliga tillsammans, göra denna förening till ett gille i tiden!

En viktig uppgift för att nå detta mål är att vi utnyttjar digital teknik så mycket som möjligt. För att klara av detta har vi anlitat Gilletmedlemmen Mikael Blomqvist, som kommer att hjälpa oss med IT-teknik.

Som jag ser det är det viktigt att Carlstads-Gillet har en enhetlig grafisk profil, det vill säga att alla handlingar som produceras i Gillets namn skall ha ett signum. Även i detta fall har vi tagit hjälp av en Gilletmedlem - Erik Bonde. Han har utarbetat ett förslag till grafisk profil, som presenterats i rådet och som han nu arbetar vidare på.

Framöver skall vi lägga upp vårt medlemsregister digitalt. För att hålla nere kostnaderna på utskick av kallelser till Gillen och informationsbladet, vill vi försöka sända så mycket som möjligt digitalt. Men den som inte har tillgång till dator, skall inte drabbas! Vi kommer att se till så att alla får sitt på bästa sätt. Tidningen Gillet kommer även i fortsättningen att vara en papperstidning och skickas ut med vanlig post till medlemmarna.

Framtidsrådet, som är ett samar-

”Som jag ser det är det viktigt att Carlstads-Gillet har en enhetlig grafisk profil.

”Skulle vi kunna dela ut diplom till skyddsvärda byggnader och påminna ägarna om värdet innan byggnaderna har förfallit?

betsorgan för de tre föreningarna Karlstad lever, Karlstads hembygdsförening och Carlstads-Gillet, kommer att aktiveras och Jonas Kullgren kommer även i fortsättningen att vara Gillets representant. Robert Warholm kommer också att ha en roll i detta och vara kontakten mellan Framtidsrådet och Gillets råd. Det skulle vara intressant att utvidga rollerna för Jonas och Robert och eventuellt några fler. Kanske kan vi presentera intressanta byggnader och miljöer på ett organiserat sätt på vår hemsida. Skulle vi kunna dela ut diplom till skyddsvärda byggnader och påminna ägarna om värdet innan byggnaderna har förfallit? Hjälpa oss att tänka till och ge oss gärna förslag på byggnader!

Gillet kansli lokal är, som alla känner till, ett av kontorsrummen på andra våningen i Gamla Wermlandsbanken. Vi är glada för att vi får vara här, eftersom denna byggnad är en av de viktigaste karaktärsbyggnaderna i staden och en omistlig del av torgrummets södra vägg. Det diskuteras nu att man skall bygga om huset. Hela byggnaden är byggnadsminne och har speciella skyddsbestämmelser, som är utfärdade av Länsstyrelsen. Detta innebär att det inte kan göras vad som helst av lokalerna och att fasaden inte får ändras hur som helst. Nu är det ändå eventuellt en förändring på gång i huvudvåningen, där Marmorsalen

ligger. Rådet har tagit beslutet att vi fortsättningsvis skall ha våra gillen med förhandlingar och efterföljande supé i någon annan lokal i staden än Marmorsalen. Till viss del beror detta på att vi nu har fått klart för oss att vi inte får servera någon som helst sprithaltig dryck i dessa lokaler. Ett gille utan vin till maten är kanske inget gille...

I år är det 150 år sedan den stora branden i Karlstad den 2 juli 1865. Detta kommer att högtidlighållas i Karlstad på nationaldagen. Gillet innehåller flera artiklar om branden. Bland annat reser vi tillbaka i tiden och hälsar på hemma hos Justina Myrin i det tillfälliga boende som hon inrättat i ett spannmålsmagasin utanför staden efter branden.

Som ett komplement samarbetar vi även med skriften Värmländsk kultur som kommer ut med ett specialnummer om branden. I egenskap av älderman för Carlstads-Gillet har jag blivit ombedd att skriva något och medverkar där med en artikel om stadsplaneringen efter branden. Vice älderman Karl Axel Hjerth bidrar med en artikel om biskop Sundberg. Tidningen blir mycket innehållsrik och intressant och jag hoppas att även Gillets medlemmar kommer att köpa den.

Jag önskar er alla en skön sommar och hoppas att ni firar den 6 juni med Gillet och Värmländsk kultur!

Inger Berggrén

1865-07-02

Dagen då Karlstad fick börja om

*Bagarmästare Eriksson/snickare Rudbergs
gård på Skepparegatan i Karlstad omkring
20 över 11 den 2 juli 1865.*

Varför började det **brinna**?

Olle Nilsson, arkivpedagog vid Värmlandsarkiv, har studerat protokollen med förhören som gjordes efter den stora branden 1865.

Vad var det som hände här den där olycksbringande söndagsförmiddagen? Att det var här, på tomt 150, som stadsbranden bröt ut har aldrig ifrågasatts. Men vad var det som utlöste den tändande gnistan? Och vems var egentligen skulden?

En missuppfattning som dröjt sig kvar ända in på 2000-talet är att det var bagarlärlingen Olov Nilsson som dömdes som skyldig till brandkatastrofen. Sant är att han sattes i häfte, men det var som misstänkt för stölder och fylleri i samband med branden. Han frikändes från stölderna men dömdes att betala 20 riksdaler i böter för fylleri.

22 november föll domen

De som åtalades för att genom grov vårdslöshet ha vållat branden, var bagarmästaren Per Johan Eriksson och Carl August Ljunggren, gesäll i bageriet. Mästare Eriksson, bageriets ägare friades dock från ansvar medan gesällen Ljunggren dömdes för att ha orsakat branden genom försummelse i hanteringen av vedträd. Domen föll den 22 november 1865 och 100 riksdaler i böter blev straffet.

Det är ganska märkligt, tycker Olle Nilsson, arkivpedagog på Värmlandsarkiv, men han tror det kan bero på att man stannat vid förhørspro-

tokollboken och missat att gå vidare till dombo-ken. Förhören och slutpläderingarna/domarna finns nedtecknade i olika böcker nämligen.

Ändå redde Sigurd Gustavson ut detta missförstånd 1965 i sin skrift "När Karlstad brann", där han understryker att det var Ljunggren och inte Nilsson som åtalades och dömdes. Han citerar från Rådhusrättens protokoll att Ljunggren "...ju slängt de 'brunskade' vedträna på golvet utan att förvissa sig om deras ofarlighet".

Om detta var den verkliga brandorsaken kan dock ifrågasättas, anser Olle Nilsson. Genom att göra en systematisk genomgång av protokollboken med förhören som gjordes efter branden, har han kommit fram till att teorin med de glödande vedträna inte känns särskilt övertygande.

Råttornas verk?

Kan branden ha varit anlagd? Kan den ha utlösts av ras på grund av råtthål i golvet? Om branden nu verkligen uppstod på grund av glödande vedträn, var det då verkligen rätt att döma gesällen Ljunggren och inte bagarmästare Per Johan Eriksson som ytterst ansvarig. Kring dessa frågor funderar Olle Nilsson i en föreläsning, "Elden är lös! - en studie i källkri-

Drottninggatan 14. Här startade branden.
En av Carlstads-Gillet's upplysningsskyltar.

Karlstad efter branden för tankarna till en krigsskådeplats. Till höger om kyrkan ses gamla gymnasiet intakt. Lägg även märke till tältet i mitten och de kringspridda ägodelarna till vänster i bild.

FOTO: UR CARLSTADS-GILLET'S SAMLINGAR

tik". Vad var orsaken till branden i Karlstad den 2 juli 1865?", som han har hållit på bland annat Arkivcentrum Värmland i vår.

Tomterna 150–151 var från början en dubbel-tomt, berättar Olle Nilsson. Bagerihuset var byggt i två våningar 1850 och låg på stenfot. Bageriet låg på första våningsplanet och på andra våningen, rakt ovanför bageriet, huserade bleckslagare Dyring med verkstad och bostad. Huset ägdes gemensamt av snickare Rudberg, som också drev verksamhet i huset, och bagarmästare Eriksson. Båda bodde också i huset. Granngården på tomt 151 ägdes av hattmakare Zetterberg.

Rutinmässiga bagerisysslor

I bageriet pågick arbetet enligt sedvanliga rutiner under den tidiga söndagsförmiddagen den 2 juli. I ugnen hade, sedan den stängts av på lördagskvällen, lagts in ved för torkning, så som man alltid brukade göra. Drygt en timme före branden bröt ut, hade gesällen Ljunggren plockat ut vedträna och lagt dem på golvet. Samtidigt som städning och andra småsysslor utfördes i bageriet tittade man kontinuerligt till så att lysveden inte slog gnistor.

Lärlingen Nilsson avslutade arbetet med att bära in vatten och lämnade bageriet som siste

man omkring 20 minuter över 11. I samma stund upptäcker bleckslagaren på våningen ovanför att det tränger upp rök genom golvet i hans verkstad.

Eldsvådan är ett faktum och den sprider sig sedan explosionsartat och rekordsnabbt. Allt utspelar sig inom loppet av tio minuter.

- Den kolade veden hade kontrollerats under en timmes tid utan att något hänt och tio minuter senare så var hela bageriet övertänt. Det verkar inte särskilt trovärdigt att det berodde på vedträna, det måste ha varit något annat, säger Olle Nilsson.

31 förhör hölls

Förhørsprotokollen består av 31 förhör som gjordes vid tre olika tillfällen. Här finns bland annat ett vittnesmål som gjordes av en gesällen Berggraf, som också arbetade i Erikssons bageri, om att det 14 dagar före stadsbranden hade börjat brinna i ett råtthål i golvet framför spisen. Man hade då lyckats släcka elden och därefter täckt över hålet med en plåt.

Kan det ha uppstått nya råtthål i Erikssons bageri?

- Det var vanligt att råttor tog sig in i bagerierna. Man murade ofta med kullersten, vilket medförde att det var ett allmänt problem med

”Det verkar inte särskilt trovärdigt att det berodde på vedträna, det måste ha varit något annat.

Olle Nilsson

"KAN DET HA VARIT SÅ ATT HAN SKYDDADE EN AV SINA EGNA?"

spisras på den tiden. Kanske det hade uppstått någon spricka i murbruket som släppte ut glöd... I ett råtthål, med spån och annat brännbart som dragits ihop, kan det ju vara rena glödbädden... Kan rättornas gnagande ha underminerat golvet... Vem vet, men nog finns det andra tänkbara förklaringar till brandorsaken än att lysveden skulle ha fattat eld, konstaterar Olle Nilsson.

Labil och självmordsbenägen

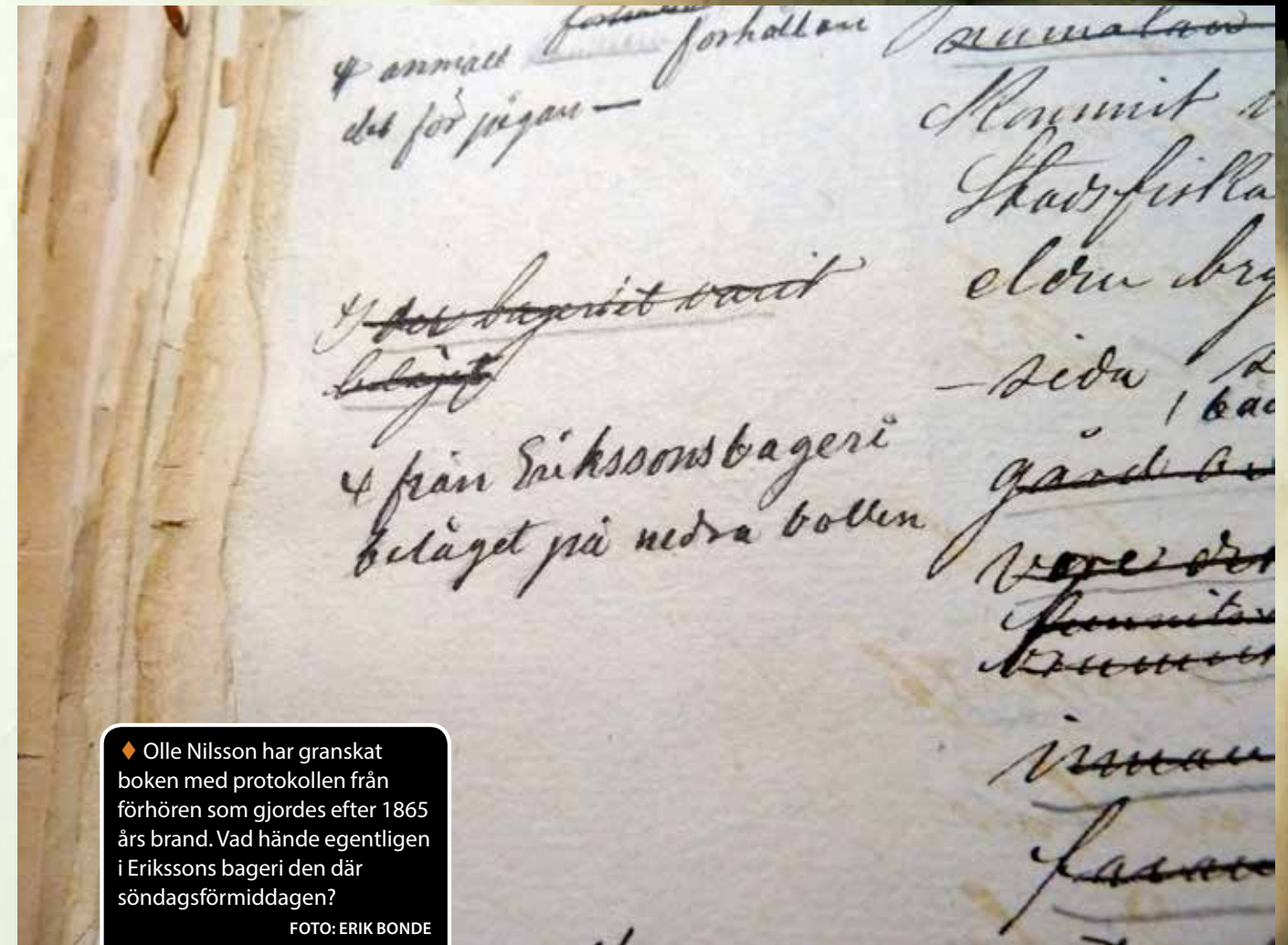
Teorierna kring att branden kunde misstänkas vara anlagd, är heller inte utan grund sett till vad som framkom under förhören, fortsätter han. Enligt dessa skulle gesällen Ljunggren ha anlagt branden mot bakgrund av en schism om vattenhämtningen som det fanns belägg för, mellan Ljunggren och ägaren av grannhuset, hattmakare Zetterberg. Zetterberg skulle ha känt sig hotad och själv trott att branden var anlagd. Genom att anlägga en eldsvåda i bageriet skulle Ljunggren, enligt denna teori, ha räknat med att branden skulle sprida sig även till Zetterbergs hus.

- Det var Zetterberg som skulle ansvara för vattenhämtningen till bageriet och Ljunggren tyckte inte att han skötte uppgiften som han skulle. Ljunggren hade även kommit ihop sig med Zetterbergs fru och deras piga om detta. I förhören framkom det att Ljunggren ansågs vara labil och även visat tecken på att vara självmordsbenägen, berättar Olle Nilsson.

Var domen orättvis?

Om man nu ändå skulle utgå från att det var oaktsamhet i samband med tillsynen av lysveden som skulle ha orsakat branden, var det då verkligen rätt att döma gesällen Ljunggren och inte bagarmästare Eriksson själv? Det är en annan fråga som Olle Nilsson funderat kring.

- Som ägare av bageriet kan man kanske tycka att Per Johan Eriksson borde vara den ytterst ansvarige för det som skedde. Men i förhören nekade han till att ha godkänt det sätt som man

♦ Olle Nilsson har granskat boken med protokollen från förhören som gjordes efter 1865 års brand. Vad hände egentligen i Erikssons bageri den där söndagsförmiddagen?

FOTO: ERIK BONDE

använt sig av för att torka veden. Enligt både Ljunggren och Nilsson var det dock så man alltid gjorde, lade veden på golvet, vilket Eriksson visste mycket väl.

Olle Nilsson fortsätter:

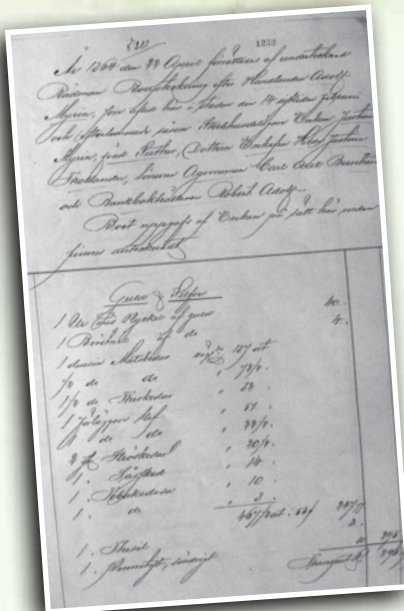
- I en förteckning upptäckte jag att det var en av magistratsrådmännen, Nygren, som också hade bageri, som ett par år tidigare hade utnämnt Eriksson till mästare. Kan det ha varit så att han skyddade en av sina egna? Ville han förhindra att Eriksson dömdes eftersom han själv godkänt honom som mästare?

Något säkerställd förklaring till den stora Karlstadsbranden 1865, lär vi aldrig få.

- Men det är märkligt i alla fall, tycker Olle Nilsson, att de här frågorna aldrig ställts på sin spets.

Marie Aakre

Överst till vänster ses Justina Myrin ta en klunk te ur en tidstypisk kopp i blåvitt porslin. Olle Nilsson har handplockat möbler och föremål för att skapa den rätta atmosfären från ett borgarhem i mitten av 1800-talet. Lakansväv från Ikea ger en effektiv inramning. FOTO: ERIK BONDE

En resa tillbaka till 1865

På en vind i Arkivcentrum Värmland har återskapats ett litet hörn av det Karlstad som gick förlorat i branden 1865. Här bor Justina Myrin.

I vad som ska föreställa ett spannmålsmagasin på Marieberg, har hon inrättat ett provisoriskt hem. Före branden hade hon sin bostad i ett stort hus snett mitt emot biskopsgården.

– Jag hade ju några gossar som hjälpte mig att rädda en del undan branden. Jag fick med mig lite

möbler och annat av det jag hade, berättar Justina, i Föreningsarkivets Annika Erikssons skepnad

Justina är inte vem som helst.

– Jag är av lite finare folk, fortsätter Justina. Far min som dog 1803, var officer och reste mycket i sydliga nejder.

Ja, detta stämmer precis med verklighetens Justina Myrin.

– Hon härstammade från Stockholm. Hennes farfar hade varit hovjuvelerare och bland annat tillverkat en krona åt Gustav III:s gemål. På villovägar som vi inte känner till mötte hon Adolf Myrin som hon gifte sig med.

Han drev en av Karlstads största speceriaffärer och de fick tre barn, berättar Olle Nilsson, Värmlandsarkiv.

Hämtat från bouppteckning

Året före branden hade Justina blivit änka. Den 22 april 1864 slutfördes bouppteckningen efter Adolf Myrin. Den ingår i Värmlandsarkiv samlingar.

– Det är den vi har gått till när vi har återskapat den här miljön, säger Olle Nilsson. Här kan vi se exakt vilka möbler och saker paret hade. De tillhörde borgerskapet och en stor del av möbler-

na var mycket ålderdomliga. Lösöret visar tydligt vilken samhällsklass man tillhörde.

Olle Nilsson har lagt ned mycket tid och möda på att hitta möbler och föremål som motsvarar Justina och Adolf Myrins bohag. Mixat äkta antikt och stillkopior.

– Järnsängen har vi köpt på Blocket, den har stått på Apertin, berättar han. Tennsaker, resebyrå, tavlor, brännvinsbägare... Allt har handplockats via mässor, auktioner och sajter på nätet.

Valet att levandegöra en miljö från borgarklassen är medvetet, just för att

det är lätt att hitta dokument som stödjer det.

Huset på tomt 52

Det stora huset på tomt 52, nära biskopsgården, ägdes av Adolf Myrin under lång tid. Där hade Adolf och Justina sitt hem ända fram till 1860-talet.

– Ja, i det här huset bodde ett flertal familjer, säger Olle Nilsson.

Hur det gick för Justina efter tiden i det provisoriska hemmet i spannmålsmagasinet, vet man inte riktigt.

– Men hon dog i Fryksände 1867. Det måste ha varit hårt för henne. Först

Arkivcentrum Värmland.

mister hon maken och året därpå är hon med om branden.

När Olle Nilsson tittade igenom

På tomt 52 bodde Adolf och Justina Myrin

gamla bouppteckningar för att välja ut någon som passade för detta ändamål, kände han inte till att Justina och Adolf finns omskrivna i Karlstads historia av C.E. Nygren.

– Gissa om jag blev paff när jag hittar ett fotografi på dem i hans bok!

Rekvisitan arkiveras

Det underlättade förstås när det gällde att skapa kläder och annan utstyrsel som 2015 års Justina har. Hättan hon bär verkar vara från tiden, men har sytts med fingertoppskänsla av henne själv.

All rekvisita som köpts in av Värmlandsarkiv för dramatiseringen kring Karlstadsbon Justina, dokumenteras och registreras digitalt för att kunna användas i samband med utställningar och i andra sammanhang där historiska händelser lyfts fram.

– Värmlandsarkivs arbete med att bygga upp en föremålssamling med bland annat historiska kläder, för att användas pedagogiskt, är vi ensamma om i arkivens värld, säger Olle Nilsson.

Arkiv i utbildningssyfte

Huvudsyftet med 1800-talsbostaden som återskapats är att fånga och inspirera skolbarns intresse för historia.

– Vi vänder oss i första hand till de yngre klasserna, från årskurs 1 till 4. Runt 25 barn får plats, de sitter på dynor här, säger Olle Nilsson och pekar mot en bar golvvyta nära trappan upp till vindsvåningen.

”När allt ligger i aska”, har man döpt dramatiseringen kring Justinas liv efter branden till. Den ingår i ett större skolprojekt, där Värmlandsarkiv samverkar med Fören-

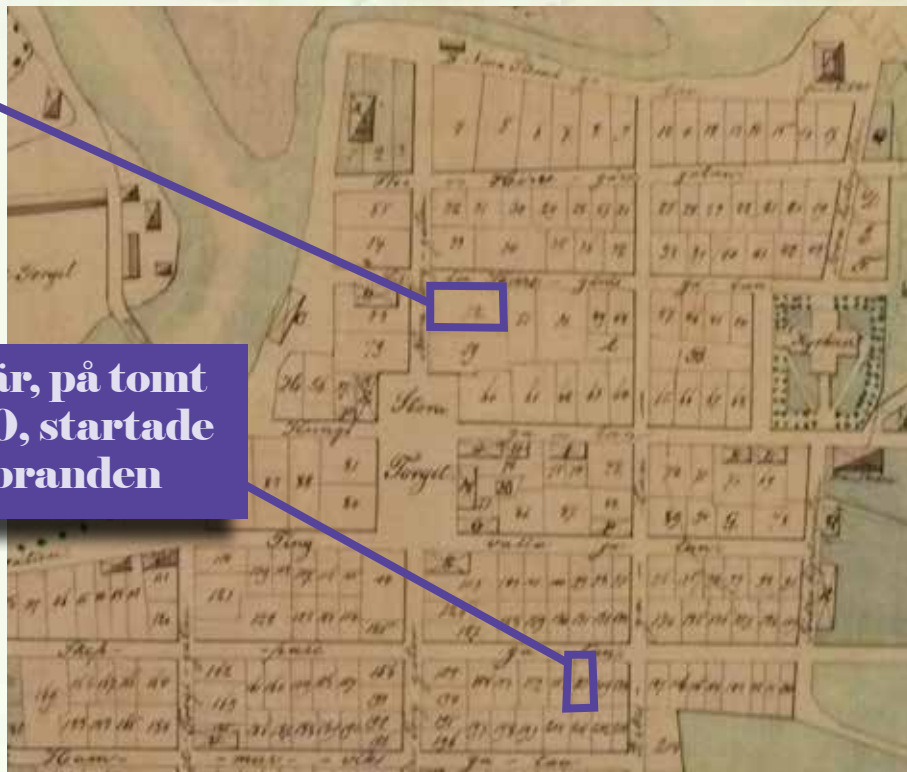
Här, på tomt 150, startade branden

Adolf och Justina Myrin. Adolf dog 1864, men Justina levde fram till 1867 och hörde till de Karlstadsbor som drabbades av branden.

ingsarkivet kring olika programpunkter med anknytning till 150-årsminnet av den stora branden 1865 (som presenteras i artikeln här intill).

Marie Aakre

Karta över Karlstad ritad av Johan Pihlgren 1865 – före branden.

Dagens Nyheter hade en omfattande nyhetsbevakning kring den stora branden. Till skillnad från andra tidningar från tiden har den en modern typografi, vilket gör den lättläst för dagens skolbarn.

Nödhjälpskommittén anländer med vinterkläder till brandoffren.

Hantverket i full gång. Det stickas strumpor inför den kommande vintern. FOTO: VÄRMLANDSARKIV

Livet vid en nödhjälpsbostad i Karlstad

”Tidsresan – Livet vid en nödhjälpsbostad i Karlstad efter branden 1865.” Så heter en av Värmlandsarkivs senaste pedagogiska satsningar mot grundskolans låg- och mellanstadium.

Sedan mitten av 1990-talet har Värmlandsarkiv medvetet arbetat med att informera lärare och elever från grundskolan och gymnasieskolan om den stora resurs som arkiven utgör när det gäller den värmländska historien som en del av vårt kulturarv.

Det är detta arbete som vi kallar arkivpedagogik.

Sedan vi började och fram tills nu har tusentals elever från hela Värmland tagit del av vårt pedagogiska utbud i form av lektioner, projektarbeten, kulturvandringar och dramatiseringar av vår historia (www.tidsresan.se).

För drygt tio år sedan fick Värmlandsarkiv möjlighet att grundligt lära sig hur man organiserar en Tidsresa. Vid den här tiden hade Kalmar läns museum nationellt uppdrag att föra ut kännedom om Tidsresor i landet. Genom kontakter med museet engagera-

Städernas brandstodsbolag är på plats och tar upp anmälningar om förlorad egendom och lösöre.

de vi dem att genomföra tre Tidsresor i Karlstad med omnejd.

Hösten 2013 startade Värmlandsarkiv projektet Tidsresan med stöd av Region Värmland. I september 2014 gjordes de två första Tidsresorna med Stellatus friskola årskurs 4–5.

Tidsresan är förlagd till Gammelgården i Mariebergsskogen. Eleverna spelar personer som mist sina hem och tillhörigheter i stadsbranden. Nu har de evakuerats till en gård på Marieberg där de ska bo en tid och utföra olika arbeten.

Under en halv dag får eleverna känna på olika arbetsmoment såsom hantverk, tvätt, vedsågning, matlagning och de får också kunskap om hur brandsprutor ska hanteras. Under dagen får vi besök av borgmästarinnan Waldenström, fru Nygren från nödhjälpskommittén, herr Carlsson från Städernas brandstodsbolag samt fotograf Renard med kamera.

Tidsresan avslutas med en gemensam måltid som tillretts i järn grytor. Syftet med Tidsresan är att lärare och elever redan på låg- och mellanstadiet ska få kontakt med Arkivcentrum Värmland och få uppleva historia på ett levande sätt, för att bli inspirerade att ta del av vårt kulturarv som förvaras i arkiven.

Tidsresan är en samproduktion mellan Värmlandsarkiv och Slöjd, som är avdelningar i Region Värmland, samt Föreningsarkivet i Värmland. Samverkan sker med Karlstads hembygdsförening och Mariebergsskogen AB.

Olle Nilsson

"Men då de lustvandrande på kvällen Kummelösöndagen den 2 juli 1865 kommo fram undan de täta ekkronorna på Kummelön för att färdas över till Skråckvik, så tedde sig detta ställe i en egendomlig, hemsk belysning, i det att hela västra himlavalvet var uppfyllt av ett rött sken. Under

ekarna på Kummelön hade man därav ingenting märkt, och ingen visste nu vad det betydde; men följande dag fick man veta, att gårdagens lustfarare från Karlstad vid hemkomsten funnit sina hem jämnade med jorden av den stora brand, som då övergått staden."

En fasansfull hemkomst

Citatet ovan är hämtat från en berättelse som heter "Kummelösöndagen". 1934 var den införd i Värmlands Fornsmminnes- och museiförenings årsbok "Värmland förr och nu" och författades av Carl Vilhelm Bromander, vid tidpunkten domprost i Karlstads domkyrka.

Kummelösöndagen var en folkfest som förr alltid hölls på Kummelön i Ölme första söndagen efter midsommar. År 1865 inföll denna söndag den 2 juli.

"Och utifrån Vätern anlände även farkoster med folk från närmast liggande socknar, ja till och med ångbåtar med lustresande ända från Kristinehamn och Karlstad, ty Kummelösöndagen betraktade man i hela östra Värmland såsom en av årets stora högtider."

Vilka Karlstadsbor det var som deltog i 1865 års festigheter förtäljer inte historien. Men när första chocken lagt sig måste det ändå ha varit en tröst att finna alla de sina vid liv.

Ur Bromanders essä om Kummelön: "På en liten upphöjning i nordost fanns då en gammaldags byggnad av kärnvirke, timrad i fyrkantig form och med ett lågt pyramidtak, överst krönt av ett klot. Denna gamla byggnad, som gått under namnet Karl IX:s jaktstall och nu är förflyttad till Mariebergsskogen i Karlstad, kallade man 'dancesalen'."

FOTO: ERIK BONDE

CARL VILHELM BROMANDER – ÅRSBARN MED BRANDEN

Han var född 1865 och uppvuxen i ett lantbrukarhem i Kila. 1895 blev han teologie kandidat i Uppsala och prästvigdes året därpå. Efter tjänstgöring som kyrkoherde i Fryksände från 1915 var han verksam som domprost i Karlstad 1922–37. 1927 avlade han teologie doktors-

examen vid Uppsala universitet. Som pensionär återvände han till Kila där han bodde till sin bortgång 1963. Han var då landets äldste prästman.

Ett stort intresse för kulturhistoria följde honom genom livet och han skapade ett stort personhistorisk arkiv som idag förvaras på Värm-

landsarkiv. Till hans digra författarskap hör bland annat "Erik Jonaeus – En artikel från 1700-talets Karlstad" (1911) och skriften "En minnesvärd värmländsk landshövding" (utgiven av Karlstads-Gillet 1984).

Källa: Föreningen Värmlandslitteratur

Ett märkligt minne från branden

Från Karlstads brand den 2 juli 1865 finns föremål som är bevarade och i bild berättar en historia.

Historien om den förödande branden berättas och bevaras än idag hos släkter och i museer genom föremål som i stor hast räddades undan brandområdet. I stor utsträckning fick Sandgrundsudden bli tillfällig lagringsplats.

Det finns också föremål som "överlevde", och i förändrad gestaltning berättar om stadsbrandens inferno och har bevarats och brukats i släktgenerationer.

Unik tradition

Några sådana finns ärvda efter järnhandlarefamiljen J.A. Nygren & Son. Järnhandeln, som blev lågornas rov, fanns vid Stora torget och i norra flygelbyggnaden till Residenset.

Det smälta, märkligt formade metallstycket lär vara ett smält stycke av domkyrkans nedfallna och förstörda klockor.

Att på nyårsnatten frambringa klang i klockgodset vid 12-slaget har gjort det möjligt för nya generationer att framkalla minnet av brandhistorien och bli en unik och kär tradition.

Den lilla bilden tydliggör hur hetta i den Nygrenska butiken fått en skruvförpackning att smälta ihop till en tung järnmassa. Detta skruvpaket (måhända Uddeholms-skruv?) har också fått en användning och brukas av ägarna som brevpress.

Gifte sig före branden

Vad hände med järnhandeln efter branden? Jan-August Nygren, kallad "Järn-Jan", och hans kära hustru Sara, "tant Sara", hade sju barn. Äldsta sonen Jan "junior" var redan verksam i järnhandeln och kompanjon med fadern.

Nummer fyra i barnaskaran, Euphrosyne (född 1842), hade året före Karlstadsbranden gift sig med Herman Gillblad som var handlare i glasvaror.

På 1870-talet hade Herman Gillblad sedan sin glasaffär bredvid svärfar "Järn-Jans" järnaffär på Västra Torggatan, norr om den "nya" torgsträckningen.

Det är härifrån som Birgit Welins liv börjar. Emmy och Vilhelm Welin var föräldrar och Euphrosyne var Birgits mormor.

Det är Birgits döttrar Lena Elinder, Catharina Idunger och Lenas son Gustaf Hellsing som förmedlat historia och bilder.

Karl Axel Hjerdt

Detta märkligt formade metallstycke lär vara en smält bit från domkyrkans förstörda klockor.

Den smälta skruvpacken används idag som brevpress.

Branden i korthet

Utdrag ur Sigurd Gustavsons skrift "När Karlstad brann", med fotnoter från första- och andrahandskällor, bland annat C.E. Nygrens böcker, Mats Ronges "Det gamla Karlstad", tidningar och magistratsprotokoll.

” Kl. 11.45 var första sprutan framme. Det var järnhandlare Nygren, också boende vid torget, som redan före första klämtslaget börjat dra fram sprutan från spruthuset vid torget. När den nådde fram var Zetterbergsga gården (n:r 151) och bagargården ett flammande eldhav.

” Klockan halv ett var nattvardsgången avslutad i kyrkan och pastor Höjer tillsammans med de hjärtängsliga flickorna träder ut genom kyrkdörren. En skräckinjagande syn mötte dem. Man såg de 3 kvarteren söder om torget stå i full brand. En av flickorna, som hade sitt hem i södra stadsdelen, kunde inte komma fram vare sig över Dikesgatan eller Södra Torggatan utan måste ta omvägen över Salttorgsgatan – hela Skepparegatan öster därom var en enda eldramp.

” Elden var framme vid Stora torget. Klockan var ännu ej ett. Under vanliga förhållanden skulle man kanske här kunnat stoppa eldens framfart. Men nu var torget uppfyllt av fyra rader salustånd, hopsnickrade av tunna bräder, ribbor och tältduk, som inbjöd till en väldig brasa. Härtill kom mängden av lösöre och handelsvaror som hit "räd-dats" – trodde man!

” Brandmanskapet och folket i övrigt kämpade länge i förtvivlan med att bekämpa elden. Sprutorna var gammalmodiga och tunga, och gång efter annan gick de sönder. Vattentillgången otillräcklig, man måste köra i tunnor från älven och hamnen eller bilda langningskedjor. Gatorna var smala och svårframkomliga.

Karlstad efter branden. Lägg märke till de två konstaplar som står vakt i mitten av bilden.

FOTO: OKÄND

1965 skrev Sigurd Gustavson en eminent historik över den stora branden i samband med 100-årsminnet.

” Man började inse att ingenting längre kunde hejda eldens framfart. Man tänkte på sitt eget, på hem och familj. All disciplin upphörde. Man fick allt svårare att få karlar att bemanna sprutorna. Allt blev kaos och oreda.

” Och kl. 2.35 telegraferar landshövdingen till regeringen: "Staden brinner sedan två timmar. Räddning synes knappast möjlig. Sprutorna gått sönder. Landskontoret brinner."

” Alla hade väl trott och hoppats att kyrkan skulle kunna räddas. Den var ju av sten och den låg någorlunda avskilt. Märkligt nog – det var inte lågorna som antände. Vid 4-tiden hände det. Hela södra och mellersta staden och delar av nordsta'n brann. Luften måste vara oerhört upphettad och bars av vinddrag från sydväst. Plötsligt fattade tornets översta spets eld. Spiran föll och träffade med spetsen först södra sidan av kyrkans tak och därefter marken. Den tjocka järnstången som burit upp tuppen, böjde sig av fallet nästan i form av ett S. Småningom nådde elden bjälkarna som bar klockorna. Vid storklockans fall kom en dov men stark knall, som hördes långt ut i stadens grannskap. Hon slog ett stort hål i taket till vapenhuset.

” Kl. 9 på aftonen låter landshövding Ekström ett telegram avgå till Kristinehamn f.v.b. till regeringen. Formuleringen är i få ord lika gripande som talande: "Hela staden nästan nedbrunnen, elden rasar förfärligt, biskopsgården, länsfängelset, lasarettet räddas antagligen. Kyrkan brinner. Tillståndet förtvivlat."

” Natten som följde torde nog ingen som då var med någonsin glömma. Hungriga och uttröttade av sinnesrörelser och ansträngningar hade människorna slagit sig ner i det fria kring spillrorna av sitt räddade lösöre. Regnet blev allt värre och fram på natten tätnade det till våldsamt hällregn. Allt vad uthus heter togs i anspråk, man trängde sig samman, och den som den natten kunde få en spilta eller vedskjul att söka skydd i var i sanning lyckligt lottad. Vid 1-tiden på natten kom beväringsskapet från Trossnäs uppmarscherande och gav de olyckliga efterlängtd hjälp, bl.a. medförande tält.

” Vid 7-tiden stod även det Frankeska huset i lågor. Biskopsgården, med eldråd på andra sidan Torggatan, stod nu i farozonen. Här gjorde det fallande regnet nytta. De stora almarna på sydsidan med de lummiga kronorna, hölls våta av regnet. Gnistor och lågor förmådde ej slå igenom lövverket, och den granna gården kunde räddas.

” Brandolyckan var stor och dess omfattning hart när omöjlig att överskåda. Gamla hem, vars familjer levat och verkat i staden i sekler, hade sopats bort. Rika och fattiga, alla hade förlorat allt. Av 241 tomter återstod endast 7

gårdar. En sådan förödelse hade vårt land i mannaminne inte sett maken till. Över 4.500 invånare – alla så när som på något hundratal av de 5.022 det året mantalskrivna – var utan tak över huvudet.

Under Kungörelse i NWT meddelades att stadsfullmäktige den 4 juli beslutat:

” ...att ny tomtreglering och plankarta ofördröjligen skulle uppgöras, samt, för upprättande af det i sådant afseende erforderliga förslag, utfästas 2:ne pris, det första å 1,500 rdr och det andra å 500 rdr. För ärhållande af dessa pris äro följande bestämmelser uppställda: att planritning upptagande förslag till allmänna platser, gator och tomtplatser, trädplantering och läge af allmänna byggnader, jemte beskrifning, ingifvas till nedannämnde komité före den 15 instundande Augusti.

Bemärkta, eleganta herrar i samhällets- och näringslivets tjänst, här porträtterade vid en sammankomst i Karlstad omkring 1860.

Fotot är en gåva till Carlstads-Gillet från Ingmar Berthelsen, son till Margareta Berthelsen, född Treffenberg, som i sin tur fick det från Göran Engström, kusin till Margaretas mor. **KA Hjerdt**

Oscar Ferdinand Ahlmark

(1821–1873)

Burskap som handlare 1847. Övertog 1853 affärerna som tidigare ägts av Jan Fröding. Värmlands förste verklige skeppsredare.

Frans Fredrik Maechel

(1823–1915)

Länsnotarie och ombudsman hos Värmlands Hypoteksförening. En mängd övriga allmänna förtroendeuppdrag.

Erik Göthlin

(1821–1866)

Vinhandlare och därefter kamrer i Hypoteksbanken från 1860.

Jonas Herlenius

(1821–1907)

Disponent för Storfors Bruk 1864–1893.

Fritz Clarholm

(1831–1885)

Grosshandlare och därefter verkställande direktör i Wermlands Enskilda Bank 1867–1885.

Curry Treffenberg

(1825–1897)

Länsnotarie i Västerås 1860. Landshövding i Väster-Norrland 1873. Riksdagsman 1880. Landshövding i Kopparberg 1892.

Karlstad i skuggan av första världskriget. Här, liksom i övriga landet, rådde brist på livsmedel och andra förnödenheter. Våren 1917 kulminerade nöden och ett antal hungerstrejker arrangerades runt om i landet. Karlstad var inget undantag. Klockan två lördagen den 28 april samlades stora arbetarskaror framför rådhuset på Stora torget.

Hungerupproret i Karlstad 1917

Förra året var det 100 år sedan första världskriget bröt ut. Sammanlagt mobiliserades 65 miljoner man, varav 8,5 miljoner dog. Tillsammans med de drygt 6 miljoner civila som strök med som en direkt följd av krigshandlingarna räknar vi nästan 15 miljoner dödsoffer i detta krig, som av historiker har beskrivits som den europeiska "urkatastrof" ur vilken våra senare 1900-talsplågor – fascismen, nazismen, realsocialismen, andra världskriget, kalla kriget och en rad andra konflikter som i högsta grad är levande än idag – kan härledas.

Mycket har gjorts för att uppmärksamma denna tragiska del av vår historia, och fokus har naturligt nog oftast legat på krigets fasor och verkningar i de krigförande staterna. Men kriget drabbade också de länder som lyckades hålla sig utanför konflikten. Även Karlstad led under krigsåren, och utan att på något sätt förringa det mycket större lidandet i andra delar av Europa ska vi här titta närmare på hur Karlstadsborna drabbades och hur man här hanterade krisen, så som detta återges i arkiven.

Av särskilt intresse är då år 1917. Inte för att det var det svåraste året, utan för att den allmänna nöden under våren 1917 smälte samman med en utbredd

stadsfullmäktige vittnar om detta.

De två tyngsta organen i den lokala kristidsorganisationen var arbetslöshets- och hjälpkommittén och, i all synnerhet, livsmedelsnämnden. Arbetslöshets- och hjälpkommittén inrättades på statligt initiativ strax efter krigsutbrottet och hade till uppgift att genom understöd och nödhjälpsarbete mildra effekterna av den arbetslöshet kriget förväntades skapa.

Kommittén kom att fylla ett stort behov, och blev betydligt mer långvarig än själva kriget.

Många hjälpsökande kom från Värmlands Triåfabrik under hösten 1917, sedan fabriken fått lägga ned mycket av sin verksamhet på grund av materialbrist. I de ansökningar om understöd och nödhjälpsarbete som finns bevarade får man en utmärkt, och ofta gripande, inblick i de privata och ekonomiska förhållandena hos nödställda Karlstadsbor.

Livsmedelsförsörjningen

Livsmedelsnämndens huvudsakliga verksamhet bestod till en början av att anskaffa och distribuera kompensationsvaror, i syfte att säkra tillgången och hålla priserna nere. I maj 1916 infördes inköpskort för rätten att köpa

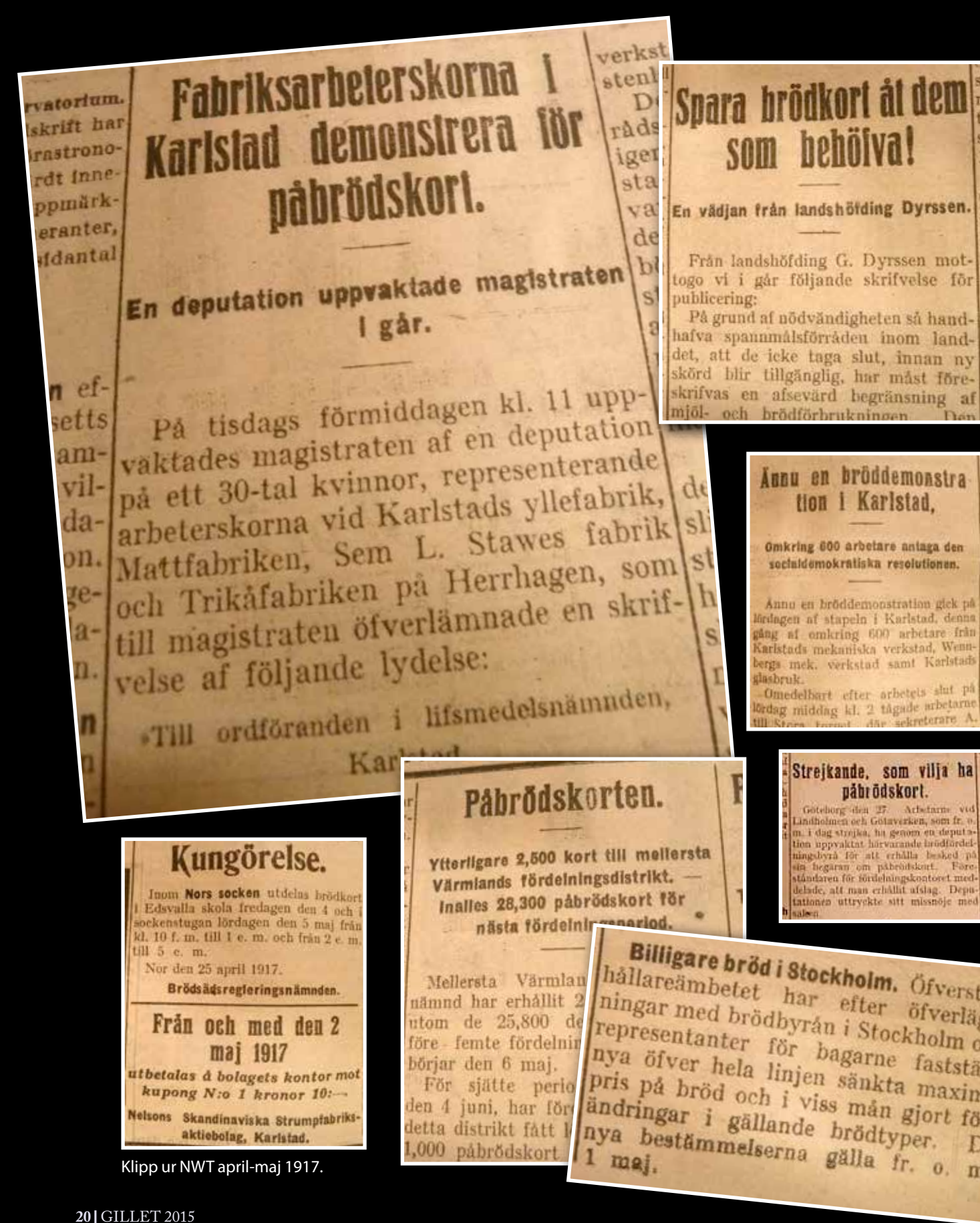
Från sommaren 1916 till april 1917 steg potatispriset med 200 procent.

FOTO: FREE IMAGES

social oro och skapade en revolutionär stämning av sällan tidigare eller senare skådat slag.

Karlstad under första världskriget

Dyrtid, livsmedelsbrist och en stigande arbetslöshet prövade Karlstadsborna under krigsåren, och särskilt arbetarbefolkningen drabbades hårt. Stora ansträngningar gjordes för att lindra effekterna. Både den lokala kristidsorganisationen, som i rask takt byggdes upp, och den politiska agendan i

Klipp ur NWT april-maj 1917.

arbetarkommunens ordförande Anders Norsell ett längre tal där han gick till angrepp mot den förda livsmedelspolitiken, bolagsvinsterna, den graderade rösträtten i kommunala sammanhang och mot det skamlösa i att ena hälften av befolkningen (kvinnorna) fortfarande var politiskt omyndig.

Därefter antogs en resolution som en direktvald deputation sedan skulle framföra till borgmästaren, landshövdingen, livsmedelsnämnden, direktören för Karlstadsortens mjölkförening och mjölkhandlaren August Wahlberg. Norsell avslutade sedan mötet med en uppmaning till de församlade massorna att den 1 maj sluta upp i ännu större antal, och att då ”iakttaga ett lika värdigt uppförande som nu och att under inga förhållanden låta sig provoceras till något som kunde skada deras sak” (K-T den 30 april 1917). Uppmaningen gjordes med tydlig hänvisning till alla de urspårade demonstrationer och rena upplopp som ägde rum runt om i landet denna vår.

Samförstånd

Det goda uppförandet hos Karlstads arbetare intygas av både K-T och NWT, och även landshövdingen stämde in i hyllningskören när deputationen framförde sina krav hos honom. Över huvud taget tycks samförståndsandan ha varit påtaglig mellan arbetarna och de myndighetspersoner man riktade resolutionen till. De rent politiska frågorna ville varken borgmästaren eller landshövdingen uttala sig om (och än mindre kunde de göra något åt dem), men i övrigt bedyrade de sitt stora deltagande och att de skulle göra vad de kunde för att ytterligare lindra nöden.

Och rent konkret resulterade faktiskt demonstrationen i ett par saker som inte kan ha betraktats som helt meningslösa. Dels avsatte stadsfullmäktige i ett slag 10 000 kr för anskaffande av billigare mjölk åt de mest behövande samt ansökte om 15 000 kr av statliga medel för samma ändamål, dels inrättades en nämnd bestående av represen-

Arbetare från Karlstads Mekaniska Werkstad på Herrhagen deltog i demonstrationen på Stora torget den 28 april.

FOTO UR KARLSTADS-GILLET SAMLINGAR

tanter ur arbetarekommunen för att ge sakkunnig ledning vid fördelning av påbrödiskort.

Med andra ord fick arbetarna själva inflytande över hur de mycket begränsade resurserna skulle fördelas.

”De buro sin prövning som karlar”

När arbetardeputationen uppvaktade landshövdingen påminde denne om de ljuspunkter som ändå fanns. I två och ett halvt år hade man lyckats hålla sig utanför kriget, och när nu Sverige genomgick sin första riktiga prövning manade han:

”Må vi bära den så, att våra barn om 1917 års män en gång må kunna säga: de buro sin prövning som karlar.” (K-T den 30 april 1917).

Vilken blir då vår dom över ”1917 års män” (vilka givetvis även innefattar kvinnor och barn, som ju led lika hårt)? Ja, av de få glimtar vi har tagit del av här, och särskilt om man jämför med hur hungerrörelsen urartade på många andra platser, bar Karlstadsborna sin prövning med jämnmod. Man vill gärna tänka på furorna i Frans G. Bengtssons essä ”Vintermänniskan”: ”Det är kallt, mumla furorna vintrigt, men vi hålla oss gröna. Det blåser, men vi stå – vår tid ut.”.

Fullt så stoiska var emellertid inte Karlstadsborna. En närmare granskning skulle säkerligen avslöja fler incidenter av typen med diakonissorna, för hungern och frustrationen var stor. Men man red i någon bemärkelse ut stormen tillsammans, och framför allt gjorde man det utan plundringar och kravaller – och det är gott nog.

Jon Räftegård

KÄLLOR

- Karlstads kommunarkiv
- Karlstads stadsfullmäktige, protokoll och handlingar 1914 och 1917
- Karlstads stads livsmedelsnämnd, årsberättelser 1916-1919, F2
- Karlstads stads arbetslöshets- och hjälpkommitté, ansökningshandlingar 1915-1919, F1:1
- **Karlstads stadsbibliotek, mikrofilmade tidningar:**
- Nya Wermlands Tidningen 1917
- Karlstads-Tidningen 1917
- **Litteratur:**
- Han Nyström, Hungerupproret 1917, Ludvika 1994
- Kjell Östberg, Kommunerna och den svenska modellen, Eslöv 1996

RESOLUTIONEN

Här, framför rådhuset vid Stora torget, ägde demonstrationerna rum.

FOTO UR KARLSTADS-GILLET SAMLINGAR

Resolution antagen av församlade arbetare på Stora torget den 28 april 1917:

- ”Medborgare i Karlstad, samlade till möte å Stora torget kräva:
- Slut på hungerpolitiken.
 - Uppgörelse med England.
 - Stoppande av all livsmedellexport.
 - Ökande av arbetarnas brödransoner.

- Frigivande av grynen från brödregleringen.
- Billigare mjölk.
- Utsträckning av maximipriset på potatis även till sättpotatis.
- Nedsättning av vedprisen.
- Understöd vid oförvillad arbetslöshet.
- Rättvisare beskattning och skattefrihet för inkomst under 3 000 kr.

Arbetarkommunens ordförande Anders Norsell höll ett tal på Stora torget där han bland annat gick till angrepp mot den förda livsmedelspolitiken.

FOTO: VÄRMLANDSBILD

- Kraftigare beskattning av krigskonjunkturvinster.
- Kraftigt ingripande mot hyressockret.
- Lagstadgad åtta timmars arbetsdag.
- Allmän och lika kommunal och politisk rösträtt med likställighet för man och kvinna.
- Lägre pris på skodon.”

Ur Karlstads-Tidningen 30 april 1917.

JON RÄFTEGÅRD

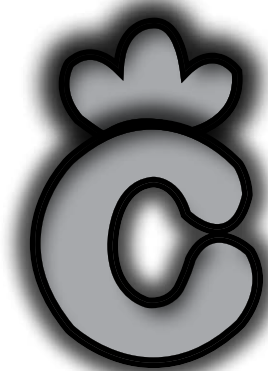
- Är chef för kommunarkivet sedan 2011, efter att tidigare ha varit arkivarie där 2005–11.
- Han är filosofie magister i litteraturvetenskap och historia med arkivkunskap som biämne.
- Jon Räftegård är redaktör och medförfattare till boken ”Pionjärer, kravaller och fattiga bönder, en historisk antologi om den kommunala självstyrelsens tid i Karlstad”.
- ”Eftersom min ingång till arkivyrket är som historiker är det just användningen av arkiven i historisk forskning av olika slag som intresserar mig mest.”

Silverskedar av Karlstadssmederna Niclas Warneck och Wilhelm Smedberg ur Lennart Karlssons samlingar.

Det sällsynta Karlstadssilvret

Silver från Karlstad stämplades från 1730-talet med ett krönt C.

Lennart Karlsson är en passionerad samlare av historiska kulturföremål. Men för att de ska fånga hans intresse krävs också att de har den rätta bakgrunden.

– Jag köper i första hand efter proveniens, gamla saker som har anknytning till Värmland, berättar han.

När det gäller silver är det sällan man hittar hantverk från Karlstad, säger Lennart Karlsson. – Anledningen är förstås att det mesta försvann i den stora branden. Många fick i stort sett bara med sig kläderna de hade på sig.

Men silvret fanns naturligtvis inte bara inom stadsmurarna.

– Burgna bönder på landsbygden köpte silver som investering, det var ett sätt att binda sitt kapital. Vid behov kunde silvret lösas in mot

pengar. För allmoge som hade större gårdar, ofta med mangårdsbyggnader av samma typ som Ekshäradsgården på Skansen, var det även ett sätt att visa sin status, hur förmögen man var. I det sammanhanget var brännvinsbägare ett populärt föremål.

Men på 1700-talet köpte man inte stora bestickuppsättningar av silver. Ett av Lennart Karlssons senaste fynd i kategorin silver med mästarstämpel från Karlstad är ett, som han beskriver det, mycket ovanligt föremål.

– Det är en fällkniv som tillhört biskopinnan Johanna Schröderheim, gift med Herman Schröderheim som var biskop i Karlstads stift i slutet av 1700- och några år in på 1800-talet. Det måste ha varit ett mycket exklusivt föremål på sin tid, konstaterar Lennart Karlsson, som hittade kniven på Samlarmässan i Arvika.

♦ Sockerskål gjord av Wilhelm Smedberg 1793. Den tillhörde en gång en av Sveriges på sin tid störste konstsamlare, fil. dr. Emil Hultman (1872–1943) i Stockholm.

FOTO: ERIK BONDE

Ett annat speciellt föremål som han har i sina samlingar är ett skrivetui som tillhört Gustaf Fröding. Lennart Karlsson ropade in det på en auktion där bohag efter Sven Stolpe och hans maka Karin avyttrades. I etuiet ligger en liten lapp med några rader maskinskriven text, undertecknad Sven Stolpe, som berättar vilka som ägt det tidigare.

För Lennart Karlsson har det ett speciellt värde eftersom han var god vän med familjen Stolpe.

I Lennart Karlssons bokhyllor upp-

tar Värmlandslitteratur den allra största platsen och på väggarna har tavlor med motiv av Värmlandskonstnärer en central plats. Nyligen gjordes ett köp från Stockholm som han är mycket glad över. En pampig målning i olja av konstnären Axel Törneman, bördig från Persberg.

– Jag tyckte det var viktigt att den kom hem till Värmland igen, det är ju där den hör hemma.

Marie Aakre

”Strösockerskedar började bli vanliga först i slutet av 1700-talet. Denna som är från 1765, är därför väldigt ovanlig”, säger Lennart Karlsson.

Brännvinsbägare Niclas Warneck

Brännvinsbägare gjorda av silversmeden Niclas Warneck, som hade verkstad i Karlstad. Den närmast till höger är stämplad den 2 juni 1745. De övriga tillverkades också runt mitten av 1700-talet. Niclas Warneck brukade stämpla sina arbeten med både datum och årtal. Att vara ägare till brännvinsbägare i silver var på den tiden ett sätt att markera sin status i besuttna samhällsklasser.

Lennart Karlsson skriver bok om urmakaren Johan Tinglöf

Ett av Lennart Karlssons specialintressen är historia kring den Ekshäradsbördige urmakaren Johan Tinglöf, som verkade under senare delen av 1700-talet. Tinglöf gjorde sig känd för sin yrkesskicklighet, och Lennart Karlsson har flera av hans ur i sin ägo.

Sedan flera år samlar han material till en bok om den mytomspunne Johan Tinglöf. Beträffande texten så är den i stort sett klar och han har lyckats spåra ett antal urtavlor och golvur för att ha som illustrationer i boken, men fortfarande söker han med

ljus och lykta efter fler. Lennart Karlsson berättar: "Johan Tinglöf var född i Nyeds socken 1751 och kom till Föskefors bruk, där Uddeholmsbolaget etablerat en stångjärnshammare för att få tillgång till skog och kolning. Han kom här att lära sig smidesyrket från grunden."

Efter ett kringflackande liv hamnade han i Ekshärad där han inrättade en verkstad i en stuga nära kyrkogården, där han 1772 fick i uppdrag att tillverka ett kyrkurb i klocktornet. Kring detta kyrkurb finns en mycket speciell historia. 1927 togs det ner, men år 2000 återinvigdes Tinglöfs ur i en ny klockstapel.

Johan Tinglöf tillverkade minst 500 klockor, men ur med numrering upp till 1050 har hittats, berättar Lennart Karlsson.

I sitt hem strax utanför Karlstad har Lennart Karlsson samlat många saker och ting med koppling till Värmland. Han samlar inte minst på Värmlandslitteratur. Bysten av Selma Lagerlöf, formgiven av Hedda Grönkvist 1926, har tillhört Natan Hedin, Köpmangården i Sunne, som var god vän med Selma Lagerlöf. Under Eva Erikssons år som landshövding i Värmland var busten "deponerad" på Residenset i Karlstad.

FOTO: MARIE AAKRE

Fällkniv Wilhelm Smedberg

Fällkniven är tillverkad i silver, men ett av bladen är gjort i stål. Kniven har tillhört biskopinnan Johanna Schröderheim (född Ullmark), gift med Herman Schröderheim, biskop i Karlstads stift 1789–1802.

"Ett väldigt ovanligt föremål. Troligtvis användes silverbladet till att skära till exempel frukt, och stålbladet användes förmodligen till att skära av garner när man satt med fina broderier. Den här kniven kostade säkert lika mycket som en piga fick i lön under ett helt år." Det säger Lennart Karlsson som köpte kniven på en antikmässa i Arvika nyligen.

Gustaf Frödings skrivetui

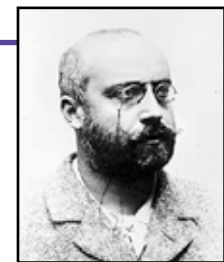
Det här skrivetuiet har Lennart Karlsson ropat in på auktion efter Karin och Sven Stolpe. En gång har det tillhört Gustaf Fröding.

Sven Stolpe har själv nedtecknat his-

torien bakom reseetuiet på en liten lapp: "Detta rese-bläckhorn med plats för manuskript har tillhört Fröding. Jag har fått det 1959 av Germund Michanek som själv fått det av en Frö-

Hedda Fröding

Gustaf Fröding

dings syster. Sannolikt inköpt i Leipzig, säger Michanek."

Systemen som stod för inköpet var Hedda Fröding, som sedan gav det till sin storebror.

Historien bakom en silversked

Niclas Fernlöf
1755

Niclas Fernlöf var en mycket skicklig smed som startade sin yrkesbana som lärling hos mästaren Olof Fernlöf i Göteborg 1726. Gesäll blev han 1732 och 1737 mästare i Karlstad, fast under ämbetet i Göteborg som Karlstad då lydde under. Fram till 1779 var han sedan verksam som mästare i Karlstad.

Bland många fina silverarbeten som Niclas Fernlöf har utfört kan nämnas en stav som finns på Värmlands museum och en vacker dryckeskanna som ingår i HMK Gustaf V:s silversamling. Brännvinsbägare är också en vara som han tillverkade och som man ibland stöter på ute i handeln. Dessa är ofta av hög kvalitet.

Det intressanta med denna sked är att den har en inskription där det står Maria Magdalena Kiellman, född 13 juli 1686 och död i juni 1762. Det är alltså en begravningsked!

Minnesgraving

En begravningsked är en sked som gavs bort till minne av en avliden person. Ofta togs den från lösöret som personen haft i sin ägo. Det gjordes en minnesgraving i skeden, som kunde ges till bland annat de som bar kistan, kusen eller andra som varit behjälpliga vid den sista resan. Denna sed var spridd över hela vårt land och praktiserades som mest under 1600- och 1700-talen.

En tanke man får då man studerar inskriptionen är: "Vem var denna person, som hade fått ett långt liv, och som var så pass välbärgad att man hade råd att ge bort silverskedar efter hennes död?"

Eftersom silverskedar vid denna tidpunkt hade ett högt ekonomiskt värde

och inte hörde till var mans egendom, är frågan berättigad.

Maria Magdalena kom från en bergmästarsläkt i Filipstad med namnet Kiellman. Hon var dotter till bergmästaren Johan Erik Kiellman. I dödsboken över Filipstad år 1762 finns noterat att Maria Magdalena Kiellman avlidit det året. En husförhörlängd ger besked om att hon 20 år tidigare bott i Lesjöfors och varit gift med brukspatron Nils Pihl. Bröllopet hade stått 1712.

Köpte bruket

Nils Pihl hade tjänat först som bokhållare och senare bruksförvaltare på Lesjöfors Bruk, men år 1720 köpt bruket för 28.000 daler kopparmynt. Då paret inte hade några egna barn som kunde ta vid, drevs bruket efter makarnas bortgång – Nils Pihl dog 1760 – vidare av Maria Magdalena Kiellmans syster, brukspatron Johan Wilhelm Mullberg, och Magdalena Moréen.

På 1750-talet hade upprättats ett testamente till förmån för dessa två personer, då man räknade med att de inom en snar framtid skulle bli ett äkta par. Så blev det dock inte. Mullberg gifte sig med en annan kvinna, Lisa Lundgren, och löste ut Magdalena Moréens del i bruket.

Tillsammans arbetade och utvecklade Nils Pihl och Maria Magdalena Kiellman bruket och lät bygga nuvarande Lesjöfors herrgård, där skeden ursprungligen hade använts. Deras testamente finns bland annat beskrivet i Gerard De Geers bok "När järn bröt bygd".

Vid sitt frånfalle hade Maria Magdalena Kiellman en förmögenhet på över 400.000 daler kopparmynt, en mycket ansevärd summa på den tiden.

Lennart Karlsson

Maj 2014

Efter 15 månaders byggnation står nu stiftelsen Karlstadshus nya bostadsområde på Hagaborg klart. Men Klarastrand, som området hette förr, har varit bebyggt tidigare.

Norrstrands nya hus

April 2015

FOTO: ERIK BONDE

1930-tal

De svartvita bilderna på sidan till höger är hämtade från ett album som tillhört Greta och Tage Andersson, båda födda 1916. Under min uppväxttid hade de, liksom min egen familj, lägenhet i mina morföräldrars hyreshus på Norrstrand. Gretas mamma, Agnes Johansson som var född 1887, var inneboende hos paret. Här hälsade jag på så gott som dagligen under mina förskoleår.

Tant Agnes var min bästa kompis. Jag älskade att lyssna på hennes berättelser om livet i det gamla Karlstad, och inte minst i det som idag kallas Hagaborg. Här hade de bott, alla tre, från tidigt 30-tal till och med mitten av 40-talet, i ett vitt flerfamiljshus i trä som låg snett emot det stora gula tegelhuset där Karlstads kommun idag bedriver fritidsgårdsverksamhet.

Tages pappa var murare till yrket och hade varit med och byggt Konsumhuset, som det var från början, några år in på 1920-talet.

Husen som syns på de mindre bilderna låg till vänster om Konsumhuset på det som då hette Klarastrand. Då fanns både bostads- och fabriksbebyggelse på denna mark. Det ser man tydligt på såväl 1908 som 1923 och 1937 års Karlstadskartor som finns utlagda på Karlstads kommuns hemsida.

Kvartersområdet mittemot, på andra sidan vägen (gamla huvudleden mot Stockholm), där Tage, Greta och Agnes bodde, kallades Hagastrand på den tiden.

2015

Efter att ha varit obebyggt sedan rivningarna på 1960- och 70-talen, finns nu åter tre hyreshus med plats för 60 hushåll på denna älvnära plats.

Första spadtaget till de nya bostadshusen togs av företaget Karlstadshus vårvintern 2014. Lagom till försommaren 2015 var de inflyttningsklara.

Rum med utsikt. De tre husen i kvarteret Kooperatören består av totalt 60 hyresrätter, samtliga med balkong i söderläge. De var klara för inflyttning i slutet av maj.

Det här är vägen som via Gamla stenbron förr var huvudleden mot Stockholm. På Gustaf Lovéns Karlstadskarta från 1923 hette vägen Svinbäcksvägen. På 1937 års stadskarta hade den bytt namn till Kroppkärrsvägen. Gamla Konsumhuset syns på båda bilderna.

FOTO: ERIK BONDE/SVARTVITA BILDEN: SVANTE NORDER

Huskropparna är uppförda i tre olika höjder, med fyra, fem respektive sex våningar och innehåller sammanlagt 60 lägenheter, samtliga på 59 kvadrater. Varje lägenhet har försetts med en inglasad balkong i söderläge, utrus-

tad med belysning och infravärme. Gemensamhetsutrymmen som samlingslokal, bastu, växthus samt gästlägenhet ingår också i hyresavtalet.

Marie Aakre

IDAG FINNS ÅTER TRE HYRESHUS MED PLATS FÖR 60 HUSHÅLL PÅ DENNA ÄLVNÄRA PLATS.

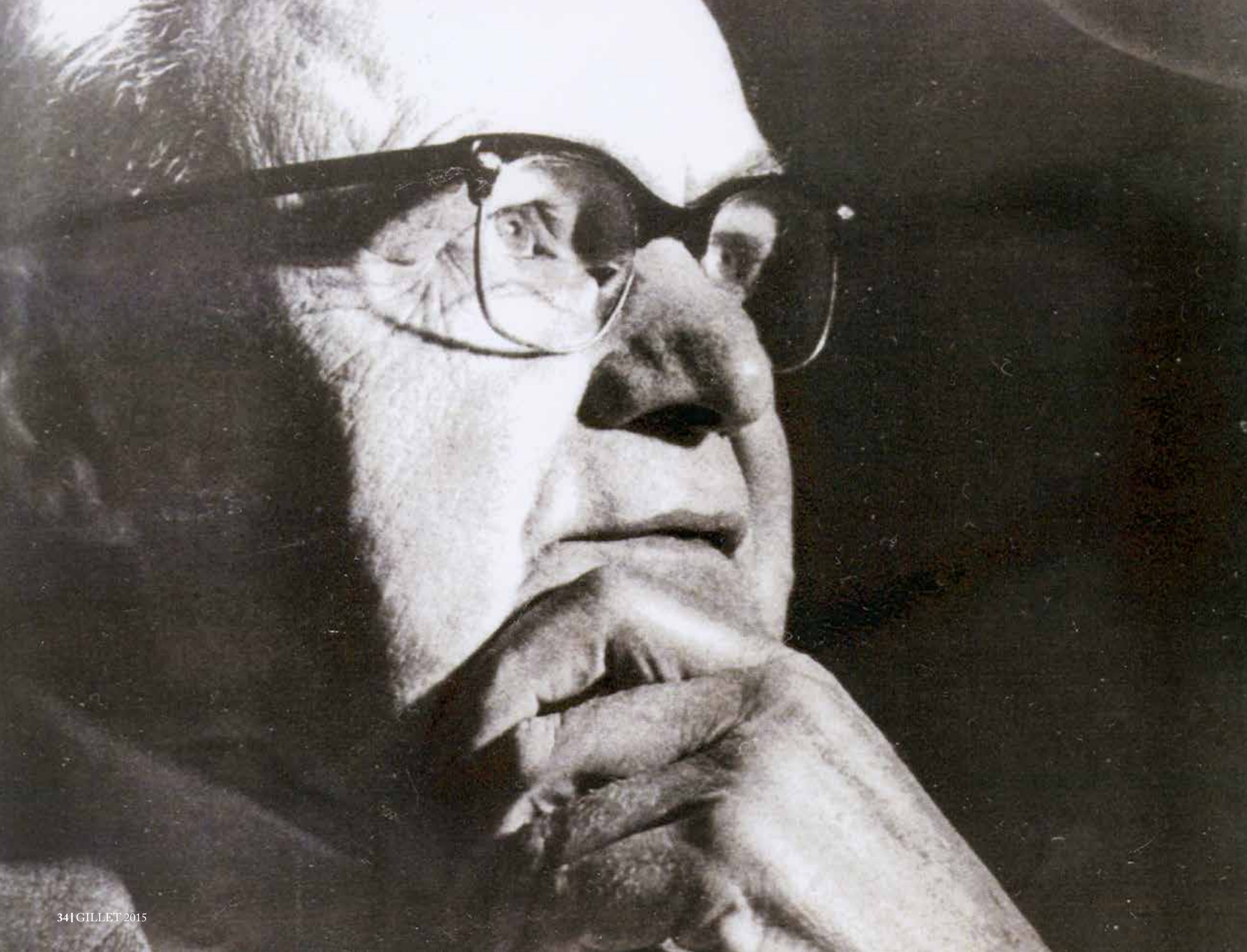
Greta Andersson på järnvägsbron med området som idag är nybebyggt skymtande i bakgrunden till vänster.

I det här huset bodde Greta och Tage Andersson (på bilden till höger). Byggnaderna i bakgrunden hör till Klarastrand.

Greta vid kiosken som låg till vänster om Konsumhuset. Längst upp ses huset i sin helhet med Agnes Johansson framför.

Om jag hade anat hur stor han var i Amerika och i världen i övrigt, hade jag nog, trots min ungdom, försökt ta reda på lite mer om den man som jag några gånger sett snedda över vår ladugårdsbacke.

Jag hade ju en del möjligheter till det. Jag kunde ha ställt lite nyfikna frågor till min far. Han berättade aldrig själv någonting för han trodde säkert att jag var för ung och ointresserad för att behöva veta.

Förresten visste nog inte han så mycket mer än mig. Ingen i Nilsby visste egentligen hur det låg till, kanske inte ens Harry Nyquists egna syskon.

Geniet från Nilsby

Det var lång väg till Amerika och det fanns inga pratglada personer i vår by, som var initiativrika nog att ta reda på mer än det Harrys broder Axel förmedlade och det var inte mycket.

Min egen företagsamhet var väl inte heller så stor, även om jag faktiskt var intresserad. Jag kunde ha tagit en bild eller två när Harry kämpade sig upp för backarna, jag ägde ju en låd-

kamera. Jag kunde ha frågat ut Axel, som för oss barn var som en jämnårig kamrat och lätt att prata med. Axel borde väl ha vetat vad hans bror sysslade med på andra sidan Atlanten. Men Axel var tystlåten och blygsam; ville inte verka skrytig, och vi barn hade fått lära oss att inte blanda oss i det vuxna pratade om.

Vi fick nöja oss med det som spillde över. Att Axel och systern Astrid bodde så nära oss berodde på att de var de enda hemmavarande syskonen. När fadern Lars gått ur tiden 1930, såldes föräldragården och syskonparet flyttade till det lilla torpet Dalbråten som låg ganska nära mitt föräldrahem.

Lite annorlunda och gåtfull

Harry Nyquist hade fötts på gården ”Där Sör” i Tomthult 1899. Han ansågs ända upp till tonåren som lite annorlunda och gåtfull. Ingen trodde honom om att kunna göra några större saker.

Han var ganska fumlig i arbetet på gården och skulle nog aldrig få någon framgång där. Han hade helt enkelt inte handlag för vanligt kroppsarbete. Man kan nog påstå att Harry Nyquist som barn var en särpling, som gick sina egna vägar.

En möjlig förklaring och något man inte då förstod sig på, var att han led av någon form av autism, eller Aspbergers syndrom, som med åren växt bort. Autism eller Aspbergers syndrom sägs ju i sällsynta fall vara grundsten till framtida genier. Vi kan se exempel när det gäller Einstein och andra stora tänkare. Men att Harry Nyquist skulle ha denna åkomma är naturligtvis inget jag har belägg för.

Var helst för sig själv

Harry Nyquist växte upp med sex sysrar, Selma, Olga, Elin, Astrid, Amelie och Berta samt brodern Axel. Harry föddes som nummer fyra i syskonskaran. Föräldrarna Lars och Katarina var dugliga människor som levde i sträng religiös anda. Lars arbetade, förutom att han var bonde på den egna gården, även som söndagsskollärare i byn. Han

Astrid Nyqvist och hennes barnbarn, Rune och Majvor Olsson, på ängen framför Dalbråten under tidigt 1950-tal.

FOTO: PRIVAT

var även utbildad skomakare. Harry gick den obligatoriska folkskoleutbildningen i Hastersby skola där utbildningstiden var sexårig. Skolkamraternas retades ofta med honom. Troligen berodde det på att han var före sin tid och hade tankarna långt in i framtiden. Han ville helst inte delta i skolkamraternas barnsliga lekar, utan gick hellre omkring i sitt funderande.

Det sägs att några pojkar roade sig med att kasta korvskivor på honom under en lunchrast. Harry tycktes ändå ha haft ett ganska gott självförtroende. Han hade i alla fall inte reagerat nämnvärt på skolkamraternas barnsligheter utan hade plockat upp korvskivorna från marken och tuggat dem i sig.

En gammal gumma, som passerade förbi på vägen utanför skolhuset, såg det hela.

– Öm du vesste va klok du är pôjk, lär hon ha sagt.

När han var med ute på gårderna för att hjälpa till i jordbruksarbetet var han inte koncentrerad på det han gjorde för stunden, utan hade sina tankar riktade på problemlösningar och uträkningar. Han räknade trädtoppar och moln, lade till och drog ifrån, lade sig ibland under ett träd och glömde bort att hästen stod och betade gräs istället för att dra plogen.

En gång roade han sig med att på sitt förskinn räkna ut hur många tvåkronor det skulle rymmas på en av båtarna som trafikerade Fryken. Han hade nämligen fått reda på hur stort lastutrymme båten hade.

Orolig moder

De äldre i byn berättade att Katarina anförtrött dem att hon oroade sig mycket för sin son. Hon hade bekymrat undrat hur han skulle kunna klara sig i framtiden. Hon var själv sjuklig och svag efter många barnafödslar och vis-

”ÖM DU VESSTE VA KLOK DU ÄR PÔJK”, LÄR HON HA SAGT.

ste alltför väl att hon inte skulle bli så gammal. Hade hon kunnat skåda in i framtiden hade hon nog inte behövt oro sig för Harry.

Harry Nyquists lärare Bernhard Johan Modén verkar ha varit en ovanligt klok och framsynt man. Trots att Harry en gång tillrättaviserat honom när han räknat ut ett tal felaktigt på griffeltavlan under en matematiklektion, gav han honom goda vitsord. En dag efter skoltidens slut kallade läraren till sig sin elev och sa:

– Jag tycker du skall läsa vidare till lärare, det skulle du passa till.

Harry hade svarat att det skulle ha varit att uppnå en dröm, men att familjen aldrig skulle få råd att bekosta en sådan utbildning.

– Men far till Amerika då, där går det lättare att ta sig fram, där förstår de sig på begåvningar bättre än här hemma, fortsatte läraren.

Tog jobb i Deje och Dömle

Modén kände själv till en del om hur det var där borta i det stora landet. Han hade själv fem barn i sitt första gifte va-

1918 fick Harry äntligen tid och råd att gifta sig med sin Anthonia Wachlin.

FOTO: PRIVAT

rav tre redan hade emigrerat dit.

Harry begrundade lärarens ord och en dag hade han bestämt sig. Han skulle fara till Amerika med pengar han

själv skulle tjäna ihop. Han tog, trots sin fumlighet, olika drängjobb i byn. Han fanns med då sulfittfabriken i Deje skulle uppföras i 1900-talets början. Han fick också arbete på Dömle herrgård. Där fick han jobba i stallen och hålla rent i spiltorna.

Han var även med och skar torv ute på myrarna runt herrgården. Allt gick plötsligt så lätt nu när Amerikaresan hägrade som en morot där framme. Efter några år hade Harry arbetat ihop så mycket att det nästan räckte till resan. Resterande sägs han ha fått låna av en släkting som redan var etablerad farmare i Amerika.

Till Amerika!

Den 19 september 1907 var det dags att starta den långa resan över Atlanten. Dagarna före avfärden gick den 18-åriga Harry runt i byn och tog adjö av sina skolkamrater och människor som stått honom nära.

Avresedagen satte han sig på tåget till Göteborg där båten Calypso stod väntande i hamnen. Första etappen gick över Nordsjön till Hull i England,

HARRY NYQUIST I AMERIKA

Harry Nyquist anlände till Amerika 4 oktober 1907. För att tjäna ihop pengar till studier, tog han tillfälliga drängsysslor i jordbruk och hyrstall. Hans mål var att studera för att så småningom nå upp till sitt drömmars mål, att bli lärare.

Det han först måste gå in för var att lära sig språket ordentligt. Redan 1912 hade han sugit i sig så mycket kunskaper att han kunde söka in på University of North Dakota, Grand Forks, där han studerade fram till 1915.

Han fortsatte sedan till Yale University, New Haven, Conn. År 1917 tog han där sin Filosofie doktorsexamen. Mellan 1917 och 1934 var Nyquist anställd av

amerikanska företaget Telephone & Telegraph Company och dess avdelning för utvecklig och forskning

Han arbetade där med studier i telegraf, bild och röstöverföring. Mellan 1934 och 1954 fanns han på Bell Telephone laboratorier, där han kom att arbeta med kommunikationsteknik, särskilt överförings- och systemteknik. Vid tiden för sin pensionsavgång från Bell Telephonlaboratories 1954, fick Harry Nyquist tjänst som biträdande direktör för Systemes Studies.

Under sin 37 åriga tjänst hos Bell fick han 138 amerikanska patent och publicerade tolv tekniska artiklar. Hans

arbete hade varierat mellan studier av termiskt brus och signalöverföring. Den matematiska förklaringen av det termiska bruset har nära sammankopplats med Harry Nyquists namn.

Hans arbete lade grunden till den moderna informationsteorin och dataöverföringen. Det rudimentära systemet Sidband Transmission, som tillhör hans upptäckter, används nu allmänt i tv-sändningar, och Nyquistdiagrammet för att bestämma stabilitet i återkopplingssystemet, har blivit välkänt världen över.

(En del fakta har hämtats via nätet.)

♦ Här, intill Nilsbybron, lekte Harry Nyquist som barn. Nu finns en minnessten uppsatt intill brofästet. FOTO: ERIK BONDE

varifrån han tog sig tvärs över landet till hamnstaden Liverpool. Därifrån fortsatte resan över Atlanten med fartyget Cymric. Den gick på billigaste sätt i arbetarklass.

Den 4 oktober 1907 skymtade man hamnen i Boston efter en något besvärlig resa över Atlanten. Vid hamnen stod släktingarna Kihlström och Sundblad och tog emot. De var redan etablerade amerikanare och blev tillsammans med fler invandrare från Sverige ett stöd för Harry under hans första tid i Amerika.

Överraskande telefonsamtal

En höstdag 2006 blev jag överraskande uppringd av Harry Nyquists syster Astrids barnbarn Rune. Han hade sålt Dalbråten där Axel Nyqvist bott ensam sista tiden fram till dess han togs in på äldreboende i Kil.

Astrid, hade gått ur tiden redan 1965. Nu skulle huset städas ur före försäljningen. Det fanns mycket som lagrats på vindar och i garderober under åren. Syskonen hade bott där sedan början på 1930-talet då de lämnat barndomshemmet Där Sör.

Vi som bodde i byn kommer ihåg dem som två mycket goda grannar. Astrid hade varit sömmerskan på bygden, som sytt våra finklänningar för en billig penning. Axel gick som dräng i

Gunhild Hernströms bok om Harry Nyquist gavs ut 2007 på Norlén&Slottners förlag.

gårdarna och var vänlig och artig, men blygsam. Han hade ett gott huvud och hade säkert också kunnat nå långt om han fått möjlighet att studera.

Han var självlärd och mycket språkkunnig och han hade en gång fått en utmärkelse för sin kunnighet i Esperanto. I gömmorna låg också ett diplom från Aftonbladets stenografiska pristävling utskrivet i maj 1914.

Skräpet var inget skräp

När nu Rune ringde mig undrade han om jag var intresserad av lite ”skräp” i en plastkasse. Jag har alltid varit intresserad av okänt skräp där man möjligen kunde hitta några guldkorn, så jag svarade naturligtvis ja tack.

Det visade sig att kassen innehöll mer än skräp. Där fanns en hel del brev med en gång vita kuvert, sorterade ef-

ter årtal. Det var brev som Harry skickat hem till sina föräldrar och syskon från Amerika. Där fanns till exempel det allra första brevet han skrev sedan han landstigit i Boston 1907. Helt otroligt. Skulle jag få ta hand om detta unika material?

När jag mottagit breven erinrade jag mig att det året därpå var exakt 100 år sedan Harry Nyquist lämnade Sverige. Det var den 19 september 1907. Vilket sammanträffande! Jag hade bestämt mig för att publicera breven i en lite skrift och samtidigt komma med lite enkla fakta.

Minnesstenen avtacks

Nilsby Byalag beslöt också att hitta på något särskilt inför 100-årsdagen i september. Med hjälp och bistånd av Nilsby Idrottsklubb och Kils kommun, beslöt vi att anordna en fest och samtidigt avtacka en minnessten till Harrys ära. Strax innan festen blev boken ”1907 – Harry Nyquists resa mot framgången” klar för utgivning.

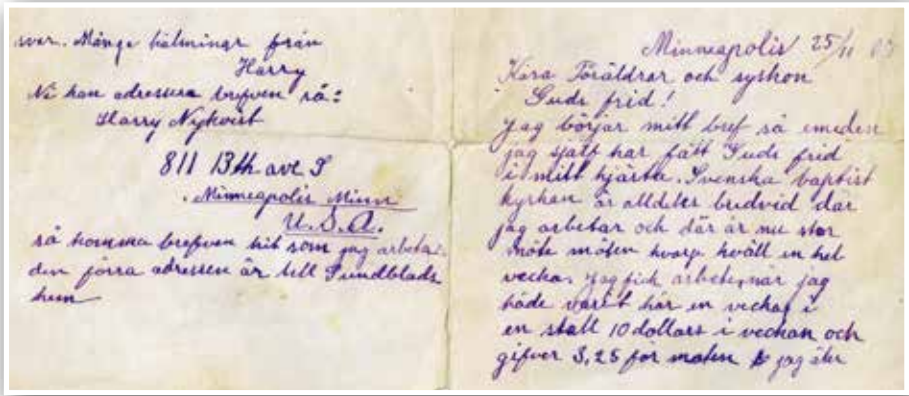
Festen hölls under den röda Nilsbybron där minnesstenen sattes upp. Många hade kommit för att delta och alla ville vi fira bygdens store son. Troligen har vi väl genom minnesmärket kunnat hjälpa till att göra Harry Nyquists namn känt i lite vidare kretsar, trots att han redan var världsberömd.

Man förundras över att Harry, på blott tio år, kunde växa från enkel hästskötare i Nilsby, till en aktad filosofie doktor, ingenjör och pionjär inom den digitala tekniken.

Det är även märkligt att han lyckades förbli så anonym i sitt hemland, eftersom det var han som upptäckte den teknik som skulle bli så viktig för alla nutida människor.

Datorn, tv:n, cd-skivan

Jag är inte rätt person att redogöra för hans stora bedrifter. Till det finns det folk som är bättre lämpade. Så mycket vet jag att han, genom sina upptäckter har gett oss nutida människor möjlighet att använda oss av datorer, mobiltelefo-

Ett av de första breven som Harry Nyquist skickade hem till Sverige.

ner, med mera. Han har också gjort viktiga upptäckter i förverkligandet av tv:n.

Dessutom har vi cd-skivan, som är så användbar i dag. Harry kände ju inte till den slutgiltiga cd-skivan för den blev en realitet långt efter hans verk samma tid, men det var han som gjorde rönen, han som tog fram de tekniska möjligheter som gjorde skivan möjlig.

De märkliga var att han gjorde dessa rön redan 1929 men att man var tvung-

en att hålla dem hemliga tills andra världskriget var över. De kunde annars ha missbrukats och använts i fiendens tjänst.

Var fanns breven?

Breven som Harry skrev till familjen ger en god bild av hans liv i Amerika. De sträckte sig från 1907 fram till 1918, sedan upphörde de med undantag för ett som skickats runt 1950.

Harry måste naturligtvis ha fortsatt skriva men var fanns de breven? Jag var ju mest nyfiken på tiden för hans upptäckter. Jag efterlyste breven utan resultat. Eftersom jag beslutat att ge ut boken före 100-årsdagen gav jag upp. Efter att boken kommit ut fick jag svaret på min undran av en tillfällighet.

Harrys dotter Helene gjorde flera besök i Sverige för att hälsa på Axel och de övriga syskonen. Sista gången hon besökte Sverige hade Axel tagits in på äldreboende i Kil. Under deras samtal, gick Axel bort till en skänk och tog fram ett litet paket, noga omknutet av snören. Det visade sig vara breven som Harry skrivit efter 1918, och som Axel nu ville ge tillbaka till Harrys familj som minne.

Detta läste jag i en Svenskamerikansk tidning där det fanns en intervju med Helen Weeks. Men när nu breven hamnade hos Helene, Harrys dotter, kan man nog säga att de hamnat i rätta händer.

Gunhild Hernström

Natten när freden nästan kom

Hans Thomsen efterträdde prinsen av Weid som Tyska rikets minister i Sverige 1943.

Franz Böhme, Tysklands överbefälhavare i Norge under krigets slutskede.

Den 5 maj 1945 kom tyske ministern i Sverige, excellensen Hans Thomsen, med flyg till Karlstads flygfält och kördes härifrån till gränsen vid Eda i militärbil.

Hans ärende var att erhålla ett personligt sammanträffande med befälhavaren över de tyska styrkorna i Norge, generalöverste Franz Böhme, för att förmå denne till kapitulation.

Om detta besök berättar major Söderpalm, även kallad den siste kommandanten på Eda skans, i boken Värmländsk beredskap av Börje Furtenbach:

”Lördagen den 5 maj erhöll jag omkring kl. 20.00 order att kl. 21.00 personligen med min bil infinna mig vid Eda tullstation, tullen var härom underrättad. Intet fick yppas om uppdraget till någon, icke ens till mina adjutanter. Uppdraget gick ut på, att jag från kl. 21.00 skulle avvakta en personbils ankomst, varvid en svensk kapten Bauer, I2, skulle anmäla sig för mig och lämna instruktioner för personbilens inkörande på norskt område. För min personliga del fick jag icke ha beröring med passageraren i bilen och icke heller se dem, dvs. jag skulle hålla mig så mycket som möjligt i skymundan.

Kapten Bauer var den ende jag fick ha förbindelse med. Kl. 22.10 anlände den omannonserade bilen. Kapten Bauer anmälde sig, varefter jag i min bil tog ledningen och körde till gränsbommen hitom den norska tullstationen, där jag stannade och lät den andra bilen passera in på norskt område. Den sistnämnda hade emellertid icke kommit längre än till den norska tullstationen förrän den stannade.

Efter ett kort besök därstädes kom kapten Bauer springande tillbaka och meddelade mig att uppdraget icke kunde lösas nu, ett hinder hade rest sig, först senare under natten fanns det möjligheter. I samband därmed underrättades jag om att de främmandes ärende var att söka kontakt med tyske befälhavaren i Norge, generalöverste Böhme, och att jag under nat-

Aftonbladet den 6 maj 1945.

tens lopp hade att emotse ett brev från nämnde generalöverste med adress till mig, vilket skulle från tysk sida överlämnas till min närmaste gränspostering, för vidare befordran till mig som hade att överlämna brevet obrutet till kapten Bauer.

Det stod nu klart för mig, vilket jag hela tiden haft känslan av, att det gällde kapitulation eller icke av de tyska styrkorna i Norge.”

Men inget brev kom och Thomsen fick återvända till Stockholm utan något kapitulationsbesked från generalöverste Böhme. Denne tänkte dock inte kapitulera utan en direkt order från storamiral Dönitz. Natten mellan 6 och 7 maj var dock kapitulationen ett faktum och det var nu äntligen fred i Norden. Samtidigt greps Böhme och togs som krigsfånge, ett par år senare tog han livet av sig i Nürnbergfängelset i väntan på rättegång.

Följande dagar samlades de norska polistrupperna vid gränsen för transport vidare hem till Oslo. Snart fick också de svenska trupperna resa hem. De sista att resa från gränsen var 1944:orna, den sista ordinarie beredskapsårgången. De skulle tillsammans med ortsbefolkningen och anställda civilarbetare röja upp och städa gränsen. Befästningarna skulle avvecklas och allt materiel skulle samlas ihop. Ängs- och åkermark skulle återigen kunna brukas av bönderna.

Den 15 juni var arbetet avklarat och även 1944:orna fick resa hem.

Jenny Moström

◆ Några av de tusentals soldater som var förlagda i Värmland under andra världskriget. De bemannade tillsammans de mängder av skansar, värn och andra typer av befästningar som byggdes längs gränsen efter Tysklands ockupation av Norge i april 1940.

FOTO: VÄRMLANDS REGEMENTES OFFICERSKÅR

Sidorna där du lätt hittar rätt porträtt

Gamla fotoalbum med angivna namn och kanske ort och datum är en skatt för släktforskare. För den som är intresserad av ortens historia är gamla foton intressanta.

Allt fler lägger ut foto på olika hemsidor. Hembygdsföreningar, museer, olika arkiv med flera. Och är sidorna sökbara så är det naturligtvis till stor hjälp.

De första fotografierna togs i slutet av 1820-talet. Tekniken utvecklades snabbt och runt 1850 började det användas glasplåtar som negativ, sedan framkallades de till positiva foton.

Användningen av film som negativ kom senare. Den första "lådka-meran" kom 1888.

Färgfoto kom omkring 1907. Di-

gitala foton kom i början av 1980-talet och är idag helt dominerande.

Det var under tiden 1860–1910 populärt att gå till en fotograf och ta så kallade visitkortsporträtt och sedan skicka till släkt och vänner. Fotona var uppklistrade på kartong och var av mycket hög kvalitet.

Ofta fanns uppgifter på fotot om fotografen. Vissa fotografer förde register över sina kunder.

Framtiden för foto

Det tas mycket foto numera, de flesta mobiltelefoner har kamera. Ibland sparas foton på olika plattformar, hårddiskar, cd- och dvd-skivor, usb-minnen med mera. Forna tiders fotoalbum med

angivna datum och namn görs idag mycket sällan.

Men tekniken förändras snabbt, nya datorer har till exempel inte cd- eller dvd-spelare. De som sparat på disketter har numera svårt att komma åt sina foton.

Formaten på foton ändras också. Programvaran för att tolka filerna förändras, så det kan vara viktigt att an-

vända programvara med öppen källkod.

Glöm inte heller att ta backup på dina bilder.

Göran Engström

Fotnot: På Carlstads-Gillet hemsida www.carlstads-gillet.se finns länkar till de sidor som anges nedan.

NÅGRA BRA HEMSIDOR

Wermlandsbilder.se

www.wermlandsbilder.se

På sidan finns foton från hembygdsföreningarna i Grava, Norra Råda, Alsterdalen, Karlstad, Nyed, Forshaga, Östra Fågelvik, Slottsbron, Lesjöfors museum samt Karlstads kommunarkiv.

Fotona är sökbara.

Nyeds hembygdsförening har lagt ut 10 203 foton i februari 2015.

Karlstads kommunarkiv lägger löpande ut foton ur C. E. Nygrens samling med mera. Där finns foto på många Karlstadsbor. Totalt i februari har det lagts ut 3 346 foton.

Bland de äldsta fotona ur kommunarkivets samling är detta på generallöjtnant Otto August Malmberg.

Född 1795 på Sveaborgs fästning. Chef för Wermlands regemente 1840–1856. Adlad 1842.

Död på Lilla Växnäs den 21 maj 1864. Fotot bör vara taget runt 1860.

Porträttfynd

www.genealogi.se/faktabanken/portraettfynd-ren-index?view=home

Sveriges släktforskarförbund har lagt ut cirka 147 000 fotografier. De flesta visar okända familjer och personer. Det går att söka på län och orter.

Kanske finns dina förfäder med som du kan identifiera.

Det anges att det är 4 695 foton från Värmland varav 1 143 från Karlstad.

Detta är Selma Nilsson, född 1885 i Alster. Bodde i Haga där Karl Nyström hade sin ateljé.

Hon utvandrade till USA 1911. Där gifte hon sig med Gunnar Engström, min farfars bror.

Fotot är taget 1864 från Herrhagen mot domkyrkan, med tornet som det såg ut efter ombyggnaden 1794. Tornet rasade in i samband med branden den 2 juli 1865. Framför domkyrkan skymtar en del av Gamla gymnasiet, invigt 1759. Tornet på taket byggdes som astronomiskt observatorium.

Länscellfängelset med mur runt byggnaden, invigt 1847. Till höger ses Länslassarettet från 1842.

Under sökrubriken "Thyra Hane" finns många

foton på byggnader i centrala Karlstad.

Arkivcentrum Värmland

<http://sofie.karlstad.se>

Arkivcentrum har bland annat lagt ut 2 875 foton ut Carlstads-Gillet samling. De äldsta tagna före Karlstads brand 1865.

Fortsättning på nästa sida ➔

Värmlands museum Värmlandsbild

www.varmlandsbild.se

Värmlands museum har flera stora fotosamlingar efter varmländska fotografer och fotoateljéer, främst Karlstadsfotograferna Anna Ollson, Karl Nyström, Dan Gunner och Greens foto.

Museet har även själva i sin verksamhet byggt upp en stor samling bilder. Tillsammans uppgår Värmlands Museums bildsamling till över 1 miljon bilder. Värmlands museum har lagt ut många foton på bildbyrån.

Värmlandsbild är Värmlands Museums digitala bildbyrå. Här kan du som privatperson beställa unika fotografier från det historiska Värmland. Bilderna går att få på olika material i olika storlekar och skrivs ut hos ett av landets främsta fotolab.

Känner du igen dig eller har du mer

FOTO: ANNA OLLSON

Fotot visar Maria Lovisa Moberg, född 1841 i Dalarna, död 1902 staden 5 Karlstad. Hustru till stadens borgmästare 1884–1905, Carl Oscar Moberg.

När avtalet om unionsupplösningen 1905 skulle undertecknas visade det sig att norska diplomaten Christian Michelsen glömt sitt sigill i Oslo. Någon kom på att stadens borgmästare hade samma initialer. Hustrun lånade först inte ut sigillet men efter övertalning gick det bra och avtalet kunde undertecknas.

fakta, ge oss gärna en kommentar vid bilden! Du kan detaljstudera bilden

med ”visa zoom” – i fullskärmsläge avslöjas en fantastisk detaljrikedom!

Omfattar cirka 9 885 foton.

Arbete pågår nu med att samla Sveriges museers digitala bilder i en gemensam arkivportal, www.digitaltmuseum.se.

Bildspel

www.varmlandsmuseum.se/1/1.0.1.0/567/1

Ta del av samtidsdokumentationer i bild och ljud – signerade av fotograf Lars Sjöqvist. Allt från vargjakt och utematch i ishockey till studenten och eldkonst finns med.

Carlstads-Gillet rådsmedlem Sven Wallin finns med i ett bildspel badande i Klarälven.

Bygdebånd

www.bygdebånd.se

Hembygdsföreningarna har samlat foton på en numera öppen sida.

FOTOGRAFER I KARLSTAD 1899–1911

Lennart Snabb i Uddevalla har skapat en förteckning över alla yrkesfotografer i Sverige mellan åren 1899–1911.

Underlaget är från en förteckning över Svenska Fotografer utgivna 1899 respektive 1911 av Sveriges Fotografers Förbund.

Karlstad

- Andersson & Blomberg Hamngatan 160. 1880-talet.
- Julie Asker, 1870-talet, Drottninggatan 134. Filialer i Säfle, Trossnäs, Örebro.
- Alma Carlsson, övertog Frans Edmans ateljé 1899. Fick silvermedalj i Karlstad 1903.

- Frans Edman, slutet av 1800-talet.
- Gösta Florman. 1867–1872. Född 1831, död 1900.
- Arvid Kjerling, Drottninggatan 5. Etablerad 1892. Filialer i Kil, Molkom, Hagfors, Råda.

FOTO: GÖRAN ENGSTRÖM

Möt vår nya ålderman »

Hela min yrkesverksamma del av livet har jag tillbringat i Karlstad. Redan som arkitektpraktikant fick jag möjligheten att arbeta i Karlstad. Det hela började sommaren 1965. Först var jag på stadsarkitektkontoret hos Per Lagergren och sedan på byggarbetsplatsen för den då blivande nya flygplatsen. Jag fick förmånen att rita Boltic bandyarena på Västra fältet. Bandyporten var stor på den tiden och man ville ha en ordentlig arena med konstfrusen is och läktare.

Jag tog min arkitektexamen 1967 på Chalmers tekniska högskola i Göteborg, hann med att arbeta på arkitektkontoret HaHo Li, hjälpa Per Lagergren att rita Brandstodsbolagets byggnad på Östra Torggatan/Drottninggatan och att bli mamma till en dotter, Kristina.

Herrhagskyrkan

I januari 1970 började jag på arkitektbyrån Skanark och arbetade där i nästan 23 år. Först som anställd på ett år i taget och senare med fast anställning och delägarskap.

Ett av mina första uppdrag på Skanark var att rita Herrhagskyrkan. Jag kom då även i kontakt med Sigurd Gustavson, en av Carlstads-Gillets grundare. Inte anade jag då, 1970, att jag skulle bli ålderman i Carlstads-Gillet! Sigurd var mycket angelägen om att Herrhagskyrkan skulle komma till och jag hade verkligen en fantastisk supporter i honom.

Herrhagskyrkan är en typisk stadsdelskyrka och den är genom sin planform helt inordnad i stadsdelens torg. Även de övriga byggnaderna runt detta torg designades av mig: butiker, banklokal och bostadshus på pelare med mera.

Under 1970-talet byggdes mycket av bostadskomplementen ut, sålunda ritades barnstugor, skolor och servicehus samt även småkyrkor. Miljonprogrammet, det vill säga att det under en tioårsperiod mellan 1965 och 1975 skulle byggas en miljon bostäder i lan-

Herrhagskyrkan, som jag ritade 1970, invigdes på hösten 1972. Sigurd Gustavsson, som var en av grundarna till Gillet, var med i byggnadskommittén för kyrkan.

FOTO: PER BERGGREN

det, förutsatte ju också komplement till bostadsområdena. Dessa komplement blev dock inte alltid byggda i takt med bostäderna.

MBL utvecklades

Vid den här tiden utvecklades också Medbestämmandelagen. Denna lag innebar att all personal, som skulle utnyttja en anläggning också skulle få vara med att utforma den. Många av mina äldre kollegor tyckte att det var jobbigt att alltid vara tvungna att ha med olika personalgrupper att göra, varför jag fick rita såväl barnstugor som skolor och andra ”personalintensiva” anläggningar.

Genom min anställning på Skanark fick jag många intressanta uppdrag och en insikt i samhällets förändringar som en konsekvens av olika politiska beslut. Byggandet har ju för det mesta varit en faktor som använts i samhällets utveckling och som sysselsättningsreglering.

Tyvärr kom ofta konsulterna för projektering av byggnader i kläm genom att dessa blev varskodda för sent när en förändring gjordes och branschen blev sårbar.

I arkitektbyråns uppdrag ingick stadsarkitektstjänster som konsultuppdrag. Jag har varit stadsarkitekt i Kils, Hammarös och Storfors kommuner. Det var mycket intressant att följa dessa helt olika kommuners utveckling under cirka 15 år.

Blev länsarkitekt 1992

Med erfarenheterna från såväl projektering som stadarkitektuppdrag kunde jag söka tjänsten som länsarkitekt i Värmlands län. Till min lycka fick jag tjänsten och började på Länsstyrelsen den 31 augusti 1992. Just då upplevde vi i Sverige en svår nedgång i byggandet och jag tyckte att jag var mycket privilegierad som kunde få bli länsarkitekt. Som länsarkitekt hade jag bland annat uppgiften att företräda statens intressen i den kommunala planeringen. Jag var också chef för Planenheten på Länsstyrelsen och länsexpert för fysisk planering.

En av mina första uppgifter som länsarkitekt var att se över strandskyddsbestämmelserna. Jag lät klippa ihop alla länets kommuners översiktsplaner. Det visade sig då (1992) att många sjöar i länet hade olika strand-

Byggnaden i hörnet Kungsgatan/Östra Torggatan byggdes på 1960-talet och renoverades i slutet av 1980-talet då jag var arkitekt för denna renovering. Huset fick ny fasadbeklädnad av natursten i olika färgtoner och slipningar.

skyddsbredder (100 meter från strandlinjen upp på land eller ut i vattnet är minsta kravet för bredden på strandskyddet enligt lagstiftningen, men det tillåts variera från dessa 100 meter till 300 meter) vid en och samma sjö.

Detta berodde delvis på att strandskyddsbredderna bestämts av kommuner, som tidigare funnits som enskilda men som nu slagits samman till större. Naturligtvis försökte vi att lösa ”strandskyddsfrågan”. Dock har strandskydd varit en följetong under årens lopp och lagstiftningen har ändrats och utökats med större krav på bestämmelser för stränderna. Kanske har Länsstyrelsen nu kommit en bit på väg genom de beslut som nu (2015) kommer att tas.

Lite yrkesskadad

Många frågor, som berör länets utveckling har ”passerat mitt bord”. Det har varit mycket intressant att få vara med om den samhällsförändring som skett under mina nästan femton år som länsarkitekt. Det är ju först när man ser i backspegeln som man märker allt som har hänt.

Även om jag nu har slutat att ha anställning som arkitekt, så kan jag inte

sluta att var arkitekt. Jag är säkert yrkesskadad och ser på byggnader och anläggningar med speciella ögon. Att vara arkitekt är ett tillstånd som alltid finns!

Min make Per och jag har tillsammans gjort en del böcker. Bland annat har vi givit ut boken ”Karlstads interiörer” med bilder från Carlstads-Gillets lokaler i Gamla Wermlandsbanken. Just nu har vi avslutat en bok, ”De vackra kyrkogårdarna i Karlstads pastorat”. Per fotograferar och jag skriver texter, sedan gör han allt datorarbete fram till ett färdigt tryckunderlag. Vi njuter av att kunna samarbeta och tycker att vi fått en ny mening med tillvaron.

Slakten är från Saxå

Slakten Berggrén är en gammal Värmlandssläkt från Saxå och Filipstad. När Per flyttade från Göteborg i samband med militärtjänsten 1961 och när jag senare kom hit (vi gifte oss 1967), upplevde vi att vi kommit hem. Med historiska kunskaper om vår omgivning och släktskapen med olika värmlandsprofiler känner vi att Värmland är vårt landskap.

Vi började vårt boende på Gruvlyck-

an. Där bodde Per från 1964 och jag från 1967 till 1971 då vi flyttade till egenhändigt ritad villa på Dalbygatan. Kristina föddes 1969 och Eva 1973. Eftersom jag hade ritat Kroppkärsskyrkan, så blev Eva det första barnet som döptes i denna kyrka.

Vi trivdes väldigt bra i stadsdelen Lorensberg med nära till barnstugan Jordgubben och till de vackra naturområdena runtomkring. Vi minns också när NKLJ-banan trafikerade spåret, som nu är omgjort till gång- och cykelbana. På bondgården vid nuvarande idrottsplatsen köpte vi ägg!

Färjestad och Herrhagen

Efterhand ville vi ha en större bostad och 1980 flyttade vi in i ett energisnålt parhus på Dammgatan i stadsdelen Färjestad. Även detta hus ritade jag. Under 1970-talet förändrades synen på uppvärmning och energi radikalt. Nu gällde det att slippa uppvärmning med olja eller el och att isolera väggar och tak mer än vad tidigare normer sagt.

Det nya huset hade uppvärmning med värmepumpar och såväl väggar som tak isolerades och gjordes täta. Inte förrän 2002 lämnade vi Dammgatan till förmån för boende i lägenhet på Strandvägen, Herrhagen. Vi bodde på fjärde och femte våningen i ett hus från 1959, som saknade hiss. Det blev dock inte möjligt att bo kvar här med allt släpande av varor när vi handlat och annat som skulle upp till lägenheten utan vi flyttade 2009 till Landgången och ett radhus där vi trivs mycket bra och hoppas kunna bo länge än.

Detta är en kortfattad revy av mitt Karlstadsliv. Jag ställer naturligtvis upp och svarar på frågor om ni vill. Under mina snart 50 år i staden har jag haft förmånen att följa utvecklingen och att träffa åtskilliga intressanta personer med betydelse för Karlstad.

Nu hoppas jag att vi i Gillet kan bidra med vår del enligt vår portalparagraf i våra stadgar!

Inger Berggrén

Monica Elgh avtackades som ålderman

På Höstgillet fick Carlstads-Gillet sin andra kvinnliga ålderman när Monica Elgh lämnade över stafett-pinnen till Inger Berggrén.

Monica Elgh hälsade välkommen och mötesförhandlingarna inleddes med intagning av nya medlemmar. Sedan dessa visat upp sig för det hundratal Gillesmedlemmar som samlats i Marmorsalen i Gamla Wermlandsbanken, hölls en parentation över tio Gillesmedlemmar som avlidit under året.

Därefter redovisade skattmästare Lennart Hellqvist radsberättelse, resultaträkning och balansräkning för verksamhetsåret. På hans förslag beslutades enhälligt om en ny hantering av Carlstads-Gilletts olika fondmedel, att dessa slås samman och läggs i ett enda samlat räntebärande konto för att användas till såväl produktionsstöd av böcker i den egna skriftserien som till tidskriften Gillet.

Beträffande rådets sammansättning gjordes nyval av Sven Wallin som bisittare på två år. Bisittarna Anna Hed-

På Höstgillet berättade Maj Bylock om sin uppväxt i Karlstad och sina många spännande år som författare.

strand och Marie Aakre, skattmästaren samt munskänken Margareta Widstrand omvaldes på två år. Ekonomiska granskarna Börje Nygren och Klas Nerman med Kjell Mollstedt som ersättare, omvaldes på ett år. Omval på ett år skedde även av valdelegerade Bo Wallin, Torbjörn Joghed och Lena Sewall med Bo Wallin som sammankallande.

På åldermannaposten blev det alltså nyval sedan Monica Elgh av sagt sig

omval efter fyra mycket förtjänstfulla år som Carlstads-Gilletts första kvinnliga ålderman. Hon tackade för förtroendet och allt stöd hon fått.

Maj Bylock höll föredrag

De två senaste böckerna i Carlstads-Gilletts skriftserie, "Klarabor minns" och "Karlstads Mekaniska Werkstad", såldes i bankfoajén i samband med Höstgillet. Under verksamhetsåret har Carlstads-Gillet mottagit "Gästbok", skriven av Lennart Cedrup, som gåva från Bengt Nordlöw.

Efter ett uppskattat föredrag av Maj Bylock på tema "Möte mellan förr och nu", avrundades kvällen med buffé på Svenska migrationscentret i Residenset. Här höll Karl Axel Hjerdt ett finstämt tacktal till Monica Elgh.

"Jag har fått uppdraget att framföra Gillets tack för Din gärning och för ett lugnt och stödjande sätt att verka i Ditt ledarskap", sa han inledningsvis och avslutade med att överlämna blommor.

Marie Aakre

De nyinvalda medlemmarna Ingela Niklasson-Björn, Peter Magnusson, Åsa Lindell, Carl-Fredrik Lindell, Johnny Johansson och Inger "Ninni" Wallin flankeras av Karl Axel Hjerdt och avgående åldermannen Monica Elgh.

FOTO: GÖRAN ENGSTRÖM

Åtta nya medlemmar intogs på Vårgillet. Från vänster: Fleming Falkenstad, Erica Hult Lamberger, Birgitta Hyensjö, Leif Jönsson, Cecilia Melcher Bodin, Birgitta Nordöw, Birgitta Noréen Nordlöw och Harald Olsson.

FOTO: GÖRAN ENGSTRÖM

Eva Dahl hade stenkoll

Precis som förra våren, då Carlstads-Gillet firade sitt 70-årsjubileum, hölls 2015 års Vårgille i Stadshotellet. Någon riktig vårvärme ville dock inte infinna sig denna fredag, den 24 april. Men väl därinne, i det anrika hotellpalatset, spelade det mindre roll. Här var stämningen på topp ändå!

Den här stenen grävdes fram i samband med byggandet av Wermlandsbankens nya huvudkontor i början av 1990-talet.

För Inger Berggrén var det premiär som ålderman i gillesammanhang. Sedan alla hälsats välkomna, bad hon skrivaren Erik Hellberg hämta in de nya medlemmarna. "Håll tummarna nu så jag inte snubblar över orden", sa Inger Berggrén med ett skratt inför ritualen när portalparagrafen skulle läsas upp.

Det klarade hon galant och efter att de åtta nyblivna Gillesmedlemmarna bedyrat sitt engagemang för staden Karlstad och tagit plats bland de övriga, fortsatte hon med nästa punkt i föredragningslistan.

Bland annat informerade hon om den pågående IT-satsningen inom Gillet och arbetet med att skapa en enhetlig grafisk profil för Carlstads-Gillet. (Mer om detta finns att läsa på sidan 3.)

Inger Berggrén berättade också att Gilletredaktionen i vår samar-

betat med föreningen Värmländsk kultur beträffande 150-årsminnet av den stora stadsbranden 1865. Istället för att konkurrera har målsättningen varit att, genom de båda föreningarnas medlemsskrifter, komplettera varandra för att ge en så heltäckande bild som möjligt av denna händelse i Karlstads historia.

Medlemsavgiften höjdes

Skattmästare Lennart Hellqvist tog till orda och redogjorde för den, som han uttryckte det "krassa verkligheten angående ekonomin". Inte så att Gillets kassa på något sätt håller på att sina, men det faktum att verksamheten ändå dras med ett litet underskott, har lett till att rådet beslutat föreslå en höjning av medlemsavgiften från nuvarande 225 till 250 kronor (varav

”OM DEN KUNDE TALA SKULLE DEN KUNNA BERÄTTA OM HUR ELDEN SPRED SIG FRÅN GATSTEN TILL GATSTEN, FRÅN HUS TILL HUS...”

25 kronor går till författarfonden) från och med verksamhetsåret 2015–16.

Mot detta var det ingen av det hundratal Gillesmedlemmar som infunnit sig till förhandlingarna på Stadshotellet som hade något att invända.

Lennart Hellqvist underströk att Gillet har en stabil ekonomi genom sina fonder och hade dessutom glädjen att kunna informera om ett fint tillskott på närmare 35.000 kronor som nyligen lagts in i fonderna.

Tillsammans med Gustaf Frödingssällskapet har Carlstads-Gillet fått dela på överskottet från den upplösta Gustaf Fröding-stiftelsen som verkade för tillkomsten av Frödingstavn i Karlstad. Den skapades på initiativ av Sven-Åke Markusson, framlidne hedersgillesmedlemmen Per Jan Wållgren och dåvarande landshövdingen Ingemar Eliasson.

Tillkännagivandet mottogs med en varm applåd som riktades till Ingemar Eliasson, hedersmedlem i Carlstads-Gillet och avgående ordförande i insamlingsstiftelsen.

Bildskatt borta?

Under posten övriga frågor presenterades sig Leif Ronge, Göteborgsbo sedan länge och son till Karlstads kände historieskrivare Mats Ronge, och berättade vilken stor glädje det är för honom att besöka de årliga gillena och träffa sina gamla kamrater från uppväxttiden i Karlstad.

Dock var det med förtvivlan han konstaterade att hans fars referensbibliotek med 10.000 bilder tycks vara försvunnet. Det finns inte, som han tidigare trott, på museet eller i något av de lokala arkiven i Karlstad. ”Jag tackar på förhand om det finns någon som kan hjälpa mig att hitta detta bildmaterial”, vädjade han.

Mollstugan uppfördes 1795 vid Garvareådran som sämskinnsvaskeri av garvaren Wennersten. Efter en brand revs den 1967. FOTO: CARLSTADS-GILLET'S ARKIV

”Det här är historia för mig!” Så presenterade sig kvällens föredragshållare Eva Dahl, till vardags reporter på Karlstads-Tidningen, och visade upp en gammal gatsten. Den visade sig komma från Pumpkällegatan, från tiden före branden 1865, och grävdes fram i samband med byggnaderna av Wermlandsbankens nya huvudkontor vid Stora torget i början av 1990-talet.

”Om den kunde tala skulle den kunna berätta om hur elden spred sig från gatsten till gatsten, från hus till hus...”, konstaterade hon.

På temat ”Karlstadshistoria ur ett journalistiskt perspektiv”, berättade Eva Dahl, uppvuxen i Mölndal, att hennes historieintresse väcktes redan i barndomen. Studier i historia vid Göteborgs universitet följdes av journalisthögskola och jobb på flera olika tidningar, bland annat Värmlands Affärer och Värmlands Folkblad, innan hon hamnade på Karlstads-Tidningen.

Mercurius 6

”Det är svårt att hantera sin samtid och navigera inför framtiden utan att kunna sin historia”, menade hon. Genom artikelserier som ”Gårdar med anor”, ”Våningar med atmosfär” och ”Längs

Älvgatan” har hon belyst Karlstadshistoria ur olika vinklar och några av serierna har getts ut i bokform.

”Det har skapat läsarkontakter och engagemang som varat över tid”, sa hon och underströk att hon som journalist haft ett gynnsamt samarbete med såväl kommunen som läns museet och föreningslivet i Karlstad.

Hon är glad för de äldre Karlstadsbyggnader som bevarats och funnit nya verksamheter; Gamla badhuset, Länsfängelset, Gjuteriet, Vattentornet på Herrhagen... ”Men jag kan gråta blod över sådana som inte finns kvar...”, sa hon. Mollstugan, Synagogan i Klara och framför allt Mercurius 6. Karlstads allra sista köpmansgård vid Stora torget, som fick skatta åt förgängelsen trots en rad beslutsprocesser som skulle garantera att denna, som det sas, ”omistliga gård” skulle slippa rivning.

Ordentlig dokumentation

Här huserade den kända järnhandeln Nygren & Åhlin under decennier med sin verksamhet och med bostad på andra våningen. Eva Dahl är i alla fall glad över att gården och inte minst bostaden, tack var bilder som Gunnar Nygren, sonsonson till järnhandelns grundare, Oskar Nygren, bistod med, kunde dokumenteras ordentligt genom ”Mercurius 6 En köpmansgård i Karlstad” av Håkan Eles (nummer 21 i Värmlands museums skriftserie, 1990).

Åldermannen tackade för det intressanta föredraget och överräckte blommor till Eva Dahl.

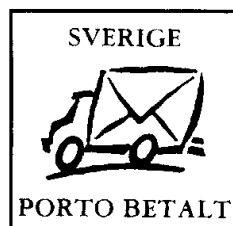
Kvällen avslutades med en utsökt trerättersmiddag i Franska matsalen under stort gemyt med sång och konversation som varade till fram emot midnatt.

Marie Aakre

Eva Dahls föredrag ”Karlstadshistoria ur ett journalistiskt perspektiv” handlade bland annat om den, som hon tyckte, mycket sorgliga historien om hur Karlstads sista köpmansgård blev grävskepornas rov trots löften om att den skulle bevaras.

FOTO: GÖRAN ENGSTRÖM

B**Avsändare:**

Carlstads-Gillet
c/o Karlstads kommun
Gamla Wermlandsbanken
651 84 Karlstad

Nu brinner Karlstad igen. Kompositionerna i Karlstads kommuns försommarplanteringar går i brandens färger: orange, gult och rött samt blått som symboliserar vattnet.

FOTO: ERIK BONDE/MARIE AAKRE